БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

50 ЧЫЛГА ЧЕДИР

41 ХОНУК АРТКАН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген.

1967 ч. СЕНТЯБРЬ 26 ВТОРНИК № 228 (6855).

Өртээ 2 көп.

БРАТСК ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЗЫНГА УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛЫ ДЕП АТ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГ

Бүгү улустуң байырлалының бүдүүзүнде делегейниң эң улуг Братск гидроэлектростанциязын үлетпүрүүн ажыглалынга киргеннинге холбаштыр аңаа Улуг Октябрьның 50 чылы деп атты тыпсыр болгаш ону моон соңгаар «Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг Братск гидроэлектростанциязы» деп адаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

МОСКВА, КРЕМЛЬ. 1967 чылдың сентябрь 23.

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕН СЕН БЕ?

Бо хүнерде кедзеде нол кичээнгей дүжүт ажаап алыышкынынче угланган. Ол шын. Өстүрүп алган бүгү дүжүттү артыкан чаңгыс центнеринге чедир ажаап алыр херек. Ооң-биле чергелештир колхозтарның, совхозтарның мал ажылында чаңгыс хүнде-даа соңгаар чылзып болбас улуг ажыл-херекти уттуп болбас. Ол дээрге кыштаглаашкынның айтырыы-дыр. Чай зткен, кустуң башкы айы төнер чоокшулаан, үнүштерниң бүрүлери саргарып, дагларда, чамдыкта иштиктедир хар чаап каап турар апарган. Бо дээрге кыштың чыгадып келгени ол. Ынчангаш кыштаглаашкынга белен сен бе? деп айтырыг чер болганда салдынып турар.

Күс мал ажылынче кичээнгейни суларатпас, харын улам күштелдирер. Кышка мал чемнериниң четчир курлавырын тургузары — эң кол сорулгаларның биредзи. Малды чылыг кыштаглаашкын-биле хандырары — оон тудак чок база эң чугула херек. Бир эвес чылыг оран-сава чок болза, чүгле белеткеп алган чем-биле кышты зттирип шыдавас. Малга тодуг болгаш чылыг кыштаглаашкын катай хандыртынар ужурлуг.

Сиген белеткээр талазы-биле Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнар мурнап турар. Бай-Тайгада «Тээли», Барыын-Хемчикте «Шекпээр», Чөөн-Хемчикте «Сүт-Хөл», СЭКП XXII съездизи аттыг совхозтар сиген белеткээр планын күүседип алганнар.

Сиген белеткелиниң талазы-биле чамдык чүгээр районнар, мурнакчы ажыл-агыйлар, тус-тус фермалар, хойжу бригадалар бар-даа болза, республикада нинти байдал дүвүрээзиннинг. Сентябрь 20-ге чедир республикада сиген белеткелиниң планын 62,2 хуу, силос салыышкынының чүгле 31,0 хуу күүседтинген, а саваң болуп алыры чаа згелээн.

Кыштаглаашкынга мал чемнериниң болгаш оскo-даа белеткелдерниң хожудап турары чамдык ажыл-агыйларга бо чугула ажылды харыылаар кижилерден чогуур негелде салбайн, ала-чайгаарлаашкынга киргеннинде болур. Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң Кара-Хаак салбырының Чербиде сүт-бараан фермазы хереглелдиң чартыынга безин четпес сиген белеткеп алган. Чербиниң сиген кезер шөлдери хевээр артып калган, кышка оске-даа белеткел кылдынмаан. Ферманың коллективинде күш-ажылдың сагылга-чуруму дыка кошкаан, оон згеленчизи Барсенковтан згелээш, саанчыларда арагалаар, ажыл үзер чоруктар чаңчыл апарган. Оон түүнелинде инкентерниң деңгилдези кошкан, сүт саалдазы кудулаан. Сиген кезилдезиниң изиг-түлүк үезинде ук ферманың сиген белеткевейн турарының дугайын «Шынга» илереткен болза-даа, «Тиилелге» совхозтуң удуртучулары кандыг-даа хемчег албаан, безин олче ис баспааннар. Ынчангаш ферманың ажылы улам баксырааны ол-дур.

Кыштаглар белеткелинде четпестерни, амга чедир хаделбейн турар ажылдарны дүвүрээзиннинг айтыыг кылдыр «Шынның» бижикчилериниң кедүрүп турары черле шын. Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң Зэрбек участогунда, «Искра» колхозтуң Догээ дээнде кыштагларында белеткел кончуг четпес, чамдык кыштагларда чүү-даа кылдынмаан.

Совет эрге-чагырганың 50 чылынга Тываның малчыннарының алдар болдурган социалистиг чарыжының кол негелделериниң биредзи кыштаглаашкынга белеткел болгай. Ам чамдык черлерде сиген белеткелин соксаткан турары шын эвес. Сигенни хар дүй чагыже чедир кандыг-даа арга-биле белеткээр херек. Соокка алыскан көк тараалларны болгаш бүгү саваңны мал чеминге бүрүн ажаап алыр. Саваң белерин чүгле хову ажылдакчыларына идеген олурбайн, аңаа малчыннар болдунар шаа-биле киржир ужурлуг. Эртиен күзүн «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Кара-Чыраада хойжу бригадазының малчыннары дүжүдүн ажаап алган шөлдериң саваңын удур-ла белүп сараатпас ап турган. Ындыг хемчегни оске черлерге база чорутса чогуур.

Фермаларның, хойжу бригадаларның малчыннарының болгаш кедзе тудугжуларның сорулгазы чүл дизе, фермаларның кышкы турлагларын, хойжуларның бүгү кыштагларын октябрь айда бүрүн белеткеп доозары болур. Фермаларда, кыштагларда чаа тудугларны доозарының графигин тургузар болгаш күүсеттинип турарының хыналдазын бригадирлер, зоотехниктер шуут холга алыр ужурлуг. Малдың баш саны өзүп турар болганда, ам чаа коданнар немежир апаар. Ол чаа немешкен коданнарны кааа кыштадырын, кайы черге чаа кыштаг тударын амдыгааштан планнаар болгаш херек кырынга күүседип кирер херек.

Хойжулар болгаш инек кадарчылары кыштаг кажааларын септээрин, иштин кургаглаарын, өдек белерин дем-биле-даа, тус-тузунда-даа чорудуп турар болза, бо ажылды уштап-баштаар, организастаар, хынаар херек. Бо дээрге бригадирлериң, зоотехниктериң дорт хүлээлгези болур.

Чер-черде белеткээн сигеннери кажаалап кадагалаар болгаш кыштагларже сөөртүрүн организастаары база бир чугула айтыыг. Чаңгыс хөпээн-даа сигенни малга тетчеглетпес дээш хемчегни алыр.

Кыш—малчыннарга улуг шылгалда. Ол шылгалданы чедиишкинниг тудуп зттирер төлээде, малчыннар дугайында сагыш салыышкынны күштелдирери, хамыктың мурнунда чуртталга бажыңнары-биле хандырары эргежок чугула. Чаа бажыңнарның тудуун, эрги бажыңнарның септелгезин чоокку үеде — октябрьда бүрүн доозар ужурлуг. Сорулга болза кажан малчын өг-бүле кыштагга көжүп барган дораан белен чылыг бажыңга чурттай бээрин чедип алыры болур. Чамдык ажыл-ишчи малчыннар боттарының чурттаар бажыңнарын септеп чылыглап, чугайлап, дозулап ап турар, а чамдыктар ындыг эвес, чүгле тудугжулар кээрин манап олурар. Оран-бажыңының септелгезинге малчыннарның боттарының киржилгези, ажыл-агыйны чоруу база улуг рольдуг болур ужурлуг.

Сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадаларның төптеринде чуртталга бажыңнарындан аңгыда, кызыл булуңнар, чунар бажыңнар база бар. Оларны чугайлап, дозулап, одаар үүл-биле хандырып, көскү агитацияны чаартып тургаш, үлегерлиг байдалга киирери чугула. Мал ажылының фермаларында болгаш кыштагларда чиик эвес ажылда турар кижилер дугайында сагыш салыышкын—ажыл-агыйларның, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының удуртукчуларының эң чугула сорулгазы. Олар кыштаглаашыңга белеткелди удуртур, бар күштү дүжүт ажаап алыышкыны-биле чергелештир кыштаглаашкынга белеткелче таарыштыр тургузар болгаш хүн бүрүнүң контролюн дыңзыдар.

Эштер малчыннар! Кышка үлегерлиг белеткениили! Юбилейлиг чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседиилиңер!

Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг Братск гидроэлектростанциязының тудугжуларынга, ажыглал ажылдакчыларынга, ону тудуп тургусканының бүгү киржикчилеринге

ЭРГИМ ЭШТЕР!

Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг Братск гидроэлектростанциязын үлетпүрге ажыглаарынга киргени — күш-ажылчы улуг тиилелгеге таварыштыр СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели силерге изиг байыр чедирип тур.

Иркутск областың соңгу кезээниң бойдус-чер талазы-биле нарын байдалдарынга тудуп тургускан Братск ГЭС инженержи бодалдарның чогумчалыынын, бодунуң параметр хемчээлдериниң, камналгалыынын, күүседтинген ажылдарының шынарының талазы-биле делегейниң гидротудуунуң практиказында деннежир чүве чок, ховар үнелиг тудуг болуп турар. Күрүне комиссиязы Ангарада ол гидробелдир тудуунуң талазы-биле ажылдарны кончуг эки шынарлыг деп үнелээн.

Баштайгы агрегадын ажыглалга киирген үезинден бээр ол гидроэлектростанция чурттуң чөөн районнарының улус ажыл-агыйынга болгаш чонунга 66 миллиард киловатт-шак, тодаргайлаарга, Совет Эвилелиниң бүгү электростанцияларының 1948 чылда бергени хире, чиик өртектиг электроэнергияны берген. Совет улуска Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде ол магалыг белек болган.

Братск ГЭС-тин тудугжулары, монтажчылары ажыглал ажылдакчыларының коллективтери бистиң Төрээн чуртувустуң чөөн талазынга энергетика, үлетпүр объектилерин тудар талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң төлевилээн программазын күүседиринге боттарының күштерин, билиглерин моон соңгаар-даа база харамнанмайн бээр деп бүзүрелдиин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

Күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг, хууда амыдыралынарга кан-кадык болгаш аас-кежиктиг болурунарны күзедивис, эргим эштер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Липецк областың тугунда — Ленин ордени

ЛИПЕЦК. (СЭТА-ның корр). Догуннап келге-ле 13 чыл болган, аныяк Липецк область экономиказын болгаш культуразын кодургени дээш Ленин ордени-биле шаңнаткан. Трактор заводунуң Культура ордузунга болган байырлал хуралынга ол дээди шаңналды эзлериге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. М. ШКОЛЬНИКОВ тыныскан. А. М. Школьников ажылчыннарга болгаш колхозчуларга изиг байыр чедиргеш, оларның улам үре-түнелдиг ажылдаарын йөрээп күзээн.

Новолипецкиниң металлургия заводунуң кислород-конвертор цехиниң улуг мастери Н. Д. КАРПОВ, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Н. ЛУПЕНКО, Елецтиң 2 дугаар школазының башкызы З. А. ЧЕРКАСОВА болгаш оон-даа өскелер дээди шаңнал дээш Коммунистиг партиягa, Совет чазакка изин-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Липецк хоорайларының болгаш суурларының ажыл-ишчилеринге Воронеж, Тамбов, Курск, Орёл, Рязань, Тула болгаш Белгород областарның төлээлери изиг байыр чедирген. СЭКП-ниң Липецк обкомунуң бирги секретары Г. П. ПАВЛОВ харыы сөзүн чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге чорудар байырлыг чагаазын улут сорук киришкиннинг хүлээп алган.

ТЫВАНЫҢ ТАРААЗЫН ЮБИЛЕЙГЕ БАРААЛГАДЫЫЛ!

Бөгүн «Шын» солуннуң

„Ажаап алыышкынның шалыпчызы"

деп шилчиир түгү Чөөн-Хемчик районнуң „Сүт-Хөл" совхозунуң комбайнерлери

Сарыглар Дугар-оол, Монгуш Самбуу, Ондар Май-оол, ында чолаачы Ооржак Деспи оларже шилчээн.

Ол комбайнерлер кижи бүрүзү 260 ажыг га черниң тараазын кезип, бастырган, а чолаачы эш Деспи кывар-чаар материалдарны үзүктел чок сөөртүп турар.

Тараа садар план 95,8 хуу

Улуг Октябрьның байырлалынга чедир ай бичии-ле ажыг үе арткан. Бистиң республикада ажаап алыышкын ажылдары тулуктээн. Күрүнеге тараа садар планын күүсеткен ажыл-агыйларның, бүдүн-бүдүн районнарның саны хүн келген тудумна көвүдеп орар. Сентябрь 25-ке чедир республиканың тараа хүлээп алыр пунктуларынга 57482 тонна тараа кирген, азы план 95,8 хуу күүсеттинген. Сөөлгү хонукта өзүлде 1936 тонна болган.

Каа-Хем район күрүнеге тараа садар планын бо хүнге чедир 118,1 хуу күүседип, күрүнеге пландан ажыр 7 муң тонна тараа садар дээн хүлээлгезин чедиишкиннинг үргүлчүлеп турар. Бии-Хем район күрүнеге тараа садар планын 109,3 хуу күүсеткеш, пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлевишаан. Улуг-Хем район ол планны 94,3 хуу күүседип, күрүнениң планчагыын чоокку ийи-бир хүннерде күүседириниң кырында келген. Өөн-Хемчик район күрүнеге тараа садар планын 73,9. Таңды—70,8 хуу күүсеткен.

Күрүнеге тараа садар планын республикага баштай күүсеткеш, пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлеп турар «Көк-Тей», «Шекпээр», «Барлык», «Сүт-Хөл», «Тээли», «Улуг-Хая», «Өөк», «Межегей», «Элегес» совхозтарга «ҮТКА 25 ЧЫЛЫ», «ЧЫРААА-БАЖЫ» совхозтар база немешкен. Ол совхозтар күрүнеге пландан ажыр тараа садарынче база кирипкен.

Сөөлгү хонуктарда Төрээн чуртуң шыгжамырынга эң хөй тарааны Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары киирген. Бо ажылды сөөлгү хүннерде Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары элээн дүргедеткен. Улуг-хемчилер күрүнеге тараа садар план-чагыны чоокку хүннерде күүсеткеш, пландан ажыр 5 муң тонна тарааны садар хүлээлгени алгаш, соруктуг ажылдап турарлар.

Тываның тараажылары күрүненің план-чагыын чоокку хүннерде күүсеткеш, Улуг Октябрьның 50 чылының юбилейинге алдар кылдыр алган күрүнеге пландан ажыр тараа садар хүлээлгезин күүседиринче кириптерлер.

Тарааны— күрүнеге

Байырлалга чедир ай бичии-ле ажыг үе арткан. Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң Бичи-Тей, Аянгаты, Дөң-Терезин салбырларының тараа шөлдеринде ажаап алыышкын ажылдары хайыккан. Бичи-Тей салбырының Үттүг-Хаяда тараа шөлдеринде 390 га чиңге-тарааны, 217 га арбайны кескеш, бастырып алырга, чиңге-тарааның га бүрүзүнден ортумак дүжүт 10, а арбайныы — 25 центнер болган.

Аяңгаты салбырның Ыйгылакта 14 комбайны чиңге-тараа кезилдезин дооскаш, арбай ажаап алыышкынынче кирген.

Совхоз чаа дүжүттүң тараазын күрүнеге дужаарын үргүлчүлевишаан. Бо хүнге чедир 803 тонна эрги болган чаа тараа Төрээн чуртуң шыгжамырында урдунган.

Ажыл-агыйның комбайнерлери К. Тараачы, С. Спар-оол, С. Серээ, О. Маай, О. Белгүм-оол олар хүн бүрүде бүдүн чартын норманы күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, тараажыларның мурнуку одуруунда чоруп орарлар. Совхозтуң салбырларының хову турлагларындан төп шаңче тараа сөөртүп турар чолаачылар О. Тойбу-Хаа, С. Спартан, О. Деде, Ч. Делгер оларның шалыпкын ажылын база демдеглээри чугула.

М. ЧҮЛБҮМ.

* * *

«Сельхозтехниканың» Чадаана каттыжыышкынының ажылдакчызы Алексей Цыбульскийниң кылбас чүвези чөөн кижи деп оон өөрү ону мактаар. Шынап-ла оон тускай мергежили хөй, ол — тракторист, комбайнер, механик, чолаачы. Алексей кайы-даа тускай мергежилинге ажылдаанда ажылды шынарлыг, бедик бүдүрүүчүүр кылыр. Ол ам чолаачыөөп, районнуң ажыл-агыйларындан күрүне шыгжамырынче тараа сөөртүп, хүн бүрүнүң нормазын 200 хуу күүседип турар.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

КАРТОФЕЛЬ КАЗЫЛДАЗЫ

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң Арыг-Бажы салбыры картофель казылдазын згелээн. Ында совхозтуң ажылчыннары, школаның башкылары, үстүкү класстарының өөренкичилери, Кызылдың кедзе ажыл-агый техникумунуң сургуулдары ажылдап турар. Баскан картошканы дүрген чыырынга башкылар Шалык, Танов, Серен, совхоз ажылчыннары Дондуу, Павлова олар онза шалыпкын чоруун көргүзе бергеннер.

О. ЯН-ООЛ.

ССРЭ-БИЛЕ ВДР-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ НАЙЫРАЛЫ БЫЖЫГЫП ТУР

Нады кылган дыңнадыг

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиковка баштаткан, ССРЭ-ниң чазак төлээлери биле Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нгиге баштаткан, ВДР-ниң чазааның экономика төлээлериниң аразынга болган чугаалажылышкыннар Москвага доозулган.

Ле Тхань Нгини СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин хүлээп алган. Ужуражылышкыннарның үезинде чүректиң ханызындан найыралдыг байдалга зткен беседалар болган.

Совет-вьетнам чугаалажылышкыннар болуп турда, ССРЭ-биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразынга экономика харылзааларын хөгжүдериниң, калбартырының болгаш ВДР-ниң камгаланыр аргалыын быжыглаарынга, АКШ-тың халдаашкынын ойтур шаварынга Совет Эвилелиниң улам ыңай дуза чедиреринің айтырыгларын чугаалашкан. Төлээлер моон мурнунда чарган совет-вьетнам дугуржулгаларның күүселдезиниң дугайында бодалдарын солушкаш, оларның чедиишкинниг боттанып турарынга сеткил ханганын илергейлеп чугаалаан. Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш америк империализмге удур демисел чорудуп турар вьетнам улустуң маадырлыг чоруун магадаанын совет тала илергейлээш, Вьетнамга АКШ-тың халдаашкыны күштелгенде, чурттуң камгалал күүзүн быжыглаарының база улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң хөрээнге бүгү талалыг дузаламчыны бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге шынчы Совет Эвилелиниң Вьетнамның Демократтыг Республиказынга бээр деп шилиттирлиин бадыткаан.

ВДР-ниң чазааның экономика төлээлери АКШ-тың империалистиг халдаашкынын ойтур шаварынга болгаш улус ажыл-агыйының хөрөглелдерин хандырарынга улуг, чогумчалыг дузаламчыны берип турары дээш, вьетнам улустуң демиселиниң чөптүг хөрээнге акы-дуңманың идепкейлиг деткимчезин берип турары дээш СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң чазаанга, совет улуска Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының, чазааның, вьетнам улустуң изиг-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Совет болгаш вьетнам төлээлериниң аразынга болган чугаалажылышкыннарның түүнелинде Вьетнамның Демократтыг Республиказынга Совет Эвилелиниң эгитпес дузаламчы болгаш чаа чээлилер тыпсырының дугайында, 1968 чылда ССРЭ биле ВДР-ниң аразынга бараан саарылгазының дугайында болгаш оске-даа документилерге 1967 чылдың сентябрь 23-те ат салдынган.

ВДР-ниң чазааның дилеглерин өзүгаар Совет Эвилели Вьетнамның Демократтыг Республиказынга 1968 чылда самолёттар, зенит-ракета чепсеглели, артиллерия болгаш боодалга чепсектери дериг-чемзектер-биле шеригниң оске-даа эт-хөреңгилерин база түү-түү дериглерни, транспорт чепсек-херекселдерин, нефть продуктуларын, кара, өңнүг металлдарны, аъш-чем аймаан, химия чемишчидилгелерин, эм аймаан болгаш ВДР-ниң камгаланыр аргалыын улам ыңай бедидеринге, улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге эргежок чугула оске-даа материалдарны бээр.

Совет Эвилели биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазак төлээлериниң аразынга болган чугаалажылышкыннар бүрүн билчириниң байдалынга зткен болгаш совет, вьетнам улустарның аразынга ажы-дуңма найыралды, дайынчы эп-сетиил каттыштырылгазын хөгжүдеринге чаа чугула үе-чада болган.

(СЭТА).

Тудуңгур кижилер

Барык дөгере бир үе аныяк күдер кара эрлер. Оларның аразында назыны дөгүй берген ийи-ле кижи бар. Шуптузу че дизе, чүү-даа дескештирбес хире. Партия райкомунуң секретары оларны хензиг када чыып, районда ажыл-агыйның байдалын кысказы-биле тайылбырлаан. Оолдар боттарының кылган ижин сонуургадып эгеледилер.

— Ниитизи-биле 632 тонна көк сула белеткээр планныг бис. Ам беш үс тонна ажыра бердиис. — А бир эвес боттарывыстың думчуувус бораланган болзувусса, шагда-ла планывыс күүседип каар ийик бис—деп, бригадир Роман Баткар немеди—Мында сувай инектер фермазының сигенчилеринге дузалажып турдувус.

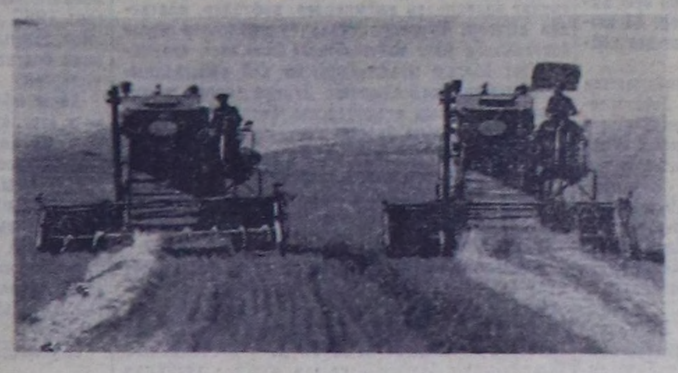

Ынчанмас аргажок. Хүн-Сайырда хову бригадазы—Ленин аттыг колхозтуң мал чеми белеткээр талазы-биле кол даяныр күжү. Коллективтиң малының харлыг, соокта чиир чеми, оларның тодуг кыштаглаары оолдарының ажылдаарындан база колдуг хамааржыр. Ында он дөрт механизаторлар бирээзи оскелериниң дудак чок, шалыпчы ажылдап турар. Ынчалаа-даа дээрелериниң дээрелери база бар.

— Комбайнерлер Норбу Даландай биле Анатолий Дондук ийилээ чамдык хүнерде бежен га хире черниң көк сулазын белдүрүп каптарлар—деп, учётчик Б. Чырандай чугаалаар.— А хүнде кылза чогуур үүлүү он га болур чүве. Бис мында көк сулаы кезип, бөлүп, сараатпас дооскаш, Артыштыг деп черге баар бис. Мал чеми белеткээпивистиң түүнелин орта үндүрер бис.

— Шупту чежени белеткээр аргалыг силер?

— Ниитизи-биле чеди үүс тонна ажыгы кескеш, сараатпаар боор бис. Хойжу бригадалар боттары база белеткеп турарлар.

Эрээниниң карак четпес калбак ховуларында малчын аалдар-ла хөй. Оларның бирээзиниң чанында «Беларусь» деп трактор тургускан от бар. Ленин аттыг колхозтуң бир дугаар хойжу бригадазының тракторизи, кыргылданың бо чылгы республика чемпиону Чырандай Лакпаев ында чурттап турар. Ол сес чыл иштинде хойжуларның кол идегээр кижизи болуп келген. Лакпаев оларның кадагалаан малынга чирттир чемни чазын тарып, күзүн кезип, кыжын сөөртүп бээр. Ынай-бээр көжер дээнде база ону кый дээр.

Чырандай бо күзүн 300 тонна мал чеми белеткээр тургаш, ону херек кырында 322 тонна чедирип, планны ажыр күүседип алган.

— Та кандыг кыш болуру билдинмес—деп, ол чугаалады. — Шээр мал, оон чаш төлүн азыраар чем хөй болза-ла эки. Моон соңгаар кыштаглардан үнген сигеннер барып кезер мен.

Б. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде Ленин аттыг колхозтуң хову бригадазының комбайнерлери коммунист Норбу Даландай биле комсомолчу Анатолий Дондук; адаанда солагай талада — бир дугаар хойжу бригаданың тракторизи Чырандай Лакпаев; оң талада — вогаан сула ажаап алыышкынында.

Авторуун фотозу.

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮНГА

ЛЕНИНГЕ БЕЛЕК

...В. И. Лениниң Төп музейиндە делгеттинген, Ильичиге келген хөй санныг белектериң араында, Ураддан болгаш Сибирьден казып тыпкан, 1919 чылдың декабрьда баштыңчыта белек кылдыр чоруткан минералдарның, рудаларның болгаш улуг өртектиг даштарның коллекциязы кичээнгейни хаара тудуп турар.

Музейге келген кижилер ол делгелгениң чанында доктаай бергеш, минерал, руда бүрүзүн, үнелиг даш бүрүзүн сонуургап көре бээрлер... Магниттиг демир дажы болгаш чес колчеден, чүве өттүр көстүп турар даг хрусталы болгаш буза шаан каан кварцта алдын, платина, рубиниң, сапфириң, топазтың, ямшаның, малахиттиң, изумрудтуң улуг эвес бузындулары, хөмүр даш. Ол бүгү чүүлдериң бистиң Ильичивис бодунуң холу-биле тудуп, караа-биле көрген болгай. Чөнүү болу берген ол байлактарны Ильич чоргаарал-биле көрүп олурган.

Ол шынап-ла анаа эвес белек турган. Колчактан Сибирьни хостаанының соонда удаваанда болган, Урал-Сибирьниң даг ажылчыннарының I-ги съездизиниң төлөөлөри коммунизмге кызыгаар чок бердингениниң барымдаазы кылдыр, боттарының ол белээн хүлээп алырын Владимир Ильичиден дилээннер. Ол коллекция Ураллың болгаш Сибирьниң минерал чиг-эт курлавырларының янзы-бүрү болуп турарын көргүзүп турар.

Ак саазында кызыл будук-биле хол үжүү-биле бижип каан чагаа-адрести ам, дөртен сес чыл эрткенде көөрге кижиниң сагыш-сеткили хайныгып келир. Ооң одуруг бүрүзү Ленинге, Коммунистиг партияга чонуң ынакшылы-биле сиңникен. Чагаада мынчаар чугаалап турар: «Даг ажылчыннарының Урал-Сибирь съездизи даг ажылчыннарының бүгү-ле пролетаржы массаларының өмүнээзинден Силерге болгаш Силериң түүрүңерде, коммунизмниң тугун алдарлыы-биле могаг-шылаг чок аппар чоруур болгаш ажылчыга орукту чырыдып турар бүгү-ле кижилерге байыр чедирбишаан, кызыгаар чок аас-кежиктиг болуп тур...

Урал болгаш Сибирь Колчактың аспаанга турда, ынчан безин Урал, Сибирь пролетарийлери бистер Силериң-биле болгаш бүгү россий ажылчын аңгы-биле кады турганывысты билип алыңар, эш Ленин. Бистер Совет эрге-чагырга-биле кады турган бис. Бистиң дайзыннарывыстың дарлалды катаптаан чоруу бистиң тура-соруувусту болгаш пролетариат диктатуразын быжыглаары дээш демиселге чаныш-сыныш ,чогувусту улам-на кажалдырган. Ынчаарга ам, бисти Совет эрге-чагыргадан база катап адыра тыртып шыдаар ындыг күш чок болгаш туруп-даа шыдавас.

Даг ажылчыннарының күш-ажылының түңнели болур бистиң мыя бо белээвис болза, ам Урал болгаш Сибирь ажылчыннарының чүрээнде чалбырааштаныр турар, коммунизмге кызыгаар чок бердинген чоруктуң барымдаазы чүве...

Пролетариаттың ең-не бердинген баштыңчызы, пролетар революциязының кораблиниң башкарар черинден чаңгыс минутада-даа чайлавас. Силер-биле бис ыяавыла тиилээр бис, эш Ленин. Бистерге алдар болуп база дайзынга өлүм болуп, бистиң эргим Ильичивис делгерезин!»

Ол төөгүлүг коллекцияның изин уктап, шаандагы Екатеринбургка, бодунуң үеэнде ук коллекцияны белеткеп турган чер болур амгы Свердловскиге барыксаазы келир, съездиниң материалдары-биле таныжып, харын-даа Ильичиге чоруткан ол белектиң дириг херечилери-биле ужуражыксаазы келир.

В. И. Лениниң Төп музейиниң фондуларында үш документилер бар: минералогтуг коллекцияның тайылбыр бижин, ону 1919 чылда билдинмес тускай эртемниглер минералдарның классификациязының бөлүүн болгаш оларның бар черлерин айытпышаан кылып турган; ук коллекцияның 1930 чылдан 1960 чылга чедир кадагалаттының чыткаңы Москваның геология шинчилелиниң институдунуң Минералогия музейиниң фондуларындан алгаш, коллекцияны дамчыдып бергениниң актызы; ол актыга капсырган чагаа.

Москва архивтериндە съездиниң протоколдары чок болган. Даг ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының президиумунуң секретары турган Анна Васильевна Рейман-биле мээң харылзажырымга марксизм-ленинизм институдунуң ажылдакчызы А. И. Петров дузалаан. Ук-ызыгуурундан дагжы, ол чылдарда Челябинскиниң хөмүр даш казар черлеринге ажылдап турган Василий Гурьянович Моисеевти Рейман адап берген. Ол Свердловскиде чурттап турар, персоналдыг пенсионер. Съездиниң төлөөзи бооп магат чок деп бодунуң бодап турары (шынап-ла төлөө турган) хоочун большевик Михаил Николаевич Миковту база-ла Анна Васильевна адап берген. Ынчалза-даа Миков эрткен чылдың чайынында өчөөн болган.

Барык-ла чартык үүс чыл чыгай берген исти уктан турарывыс бо. Ол хүннериң болуушкунары ам кыминың бодалында артканыл? Ол белектиң төөгүзүн билип алырынга кандыг документилер дузалап болурул?

...Свердловск. Областың партия архиви. Ол архив чери ат-сураглыг «Ипатьев бажыңында» туруп турар. Ол чаңгыс каът онзагай бажыңның адаанда подвалга сөөлгү орус самодержавчы бодунуң хүннерин дооскан.

«Уральский рабочийниң» үр болганындан саргара берген арыннарын архивтиң библиотеказынга ажып көрүп олур мен. Даг ажылчыннарының I-ги Урал-Сибирь съездизиниң ажыттынганының дугайында отчётту 1919 чылдың декабрь 4-те үнген номерден тып алдым. Даг ажылчыннарының I-ги Урал-Сибирь съездизиниң ажыттынганының дугайында отчётту 1919 чылдың декабрь 4-те үнген номерден тып алдым. Даг ажылчыннары аттан делегаттар төлөөлөп келген. Хүн айтырыынга он ийи айтырыг кирип турган. Оларның шуптузу чугула айтырыглар. Съезд беш хүн улаштыр үргүлчүлеп келген. Съездиниң хуралдарының дугайында отчёттарны солунга база-ла беш катап парлаан.

Чер-черден келген төлөөлөчилериниң илеткелдери допчу болгулаан. Аш-чут, соок болгаш үрелиишкин чурттуң кырынга диргелип келген турган. Боттарындан чурт хөмүр дашты болгаш руданы негеп турар дээрзин даг ажылчыннары билип турган. Хөмүр даш чокта транспортту аайлап таарыштырар, анаа турупкан домналарны болгаш кокс суугуларын ажылдадыр арга чок.

Съездиниң киржикчилериниң фотографиязын край музейиниң библиотеказындан тып алыр аас-кежиктиг болдум. Ында шупту алдан төлөөлер. Ол чуруктан бөдүүн, ооң-биле кады эрес-дидим арыннар көстүп турар. Оларның аразында кырганнар-даа, аныяктар-даа бар. Оларның карактары келир үеже чоргаар болгаш дидими-биле көрүп олурар. Оларның-биле чугаалажыр арга чок-тур. Ынчалзажок оларның дугайында сактыышкын арткан.

Уралдың болгаш Сибирьниң даг ажылчыннары Екатеринбургка болган бирги съездиге каттышкан. А чурттуң дагжылары бүгү россий каттыжышкынын четтикпейн манап турганнар. Чүгле үш ай эрткенде — 1920 чылдың апрель 1-де даг ажылчыннарының Эвилелиниң 1-ги Бүгү Россия тургузулгалыг съездизи Москвага Эвилелдер бажыңынга ажыттынган. Күзеп турзадаа, Ленин ук съездиге кээп шыдавас, аараан, буруудатпазын ажылчыннардан дилеп тур деп, бүгү российниң улуг назылыг кижизи М. И. Калинин чарлаан.

Ынчалзажок Ильич чедип келген. Ону өөрүшкү-биле утканнар. Хөмүр даш үлетпүрүүнүң ажылчыннары ең-не аар-берге, ең-не хирлиг, ең-не халалыг ажылды кылып турар, ынчалза-даа ам Совет эрге-чагырганы камгалап алыр төлөөде, үлетпүрге хлебти, тодаргайларга хөмүр дашты бээри эргежок чугула болуп турар деп, Владимир Ильич бодунуң допчу чугаазынга айыткан.

Даг ажылчыннарының Эвилелиниң ол тургузулгалыг съездизиниң дугайында демги-ле Михаил Миковтуң сактыышкынын ооң бажыңындан тыпкаш, номчаан мен: «Ынчан шахтёржулар магалыг-ла уткаан ийин! Бистиң урал даг-жылар кедергей-ле турган. Эш Ленинни көөр! Ооң чугаазын дыңнаары магалыг болбайн канчаар!... Бис ынчан кайгаан каан бис: Ленин бүгү чүвени кайгамчык-ла билир кижи болган. Ону сактырга бистиң шахтавыста, хөмүр казар черивисте турган-биле домей-ле болган. Бөдүүн дылбиле сагыш-сеткилди хайныктыр чугаалап кээр. Лениннi көөрге ажылчын кижи-биле домей ышкаш сагындырар болду. Бистиң Ленин...»

Ол съезд бүгү Россияның чаңгыс аай даг-жы өгбүлезин хевирлеп тургускан. Ол айлар эрткенде даг ажылчыннарының 2-ги съездизи чыылган. Аңаа Ленин «Профэвилелдериниң ролюнуң болгаш соруулгаларының дугайында» илеткелди кылган. Съезд дооступ турда, төлөөлериниң дилээ-биле Ильич Кремльге оларның-биле ээлчег ёзугаар ийи бөлүкке чурукка тырттырган. Челябинскиниң хөмүр даш казар черинден 2-ги съездиге барган Василий Гурьянович Моисеевте ол төөгүлүг фотография дөртен алды чыл кадагалаттынып турар. Ам Моисеев чеден дөрт харлыг. Бажының дүгү буурарган, адак-бышкаа аартаан, ынчалза-даа ооң карактарында иаиг отчугаш ам-даа биезги хевээр хыпыышаан. Ол кижиниң сагыш-сеткили аныяк. Характери дескел чок.

Хамааты дайынынга Моисеев Колчак болгаш Дутовка удур тулчуп турган. Ынчан балыглаткан. Ынчалза-даа ол чорук ооң Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип, Октябрь революциязының кавайы — Ленинградты амы-тын харам чокка камгалажырынга болгаш Берлинге чедир тиилелгелиг орукту эртеринге шаптыктаваан. Ол аңаа база катап балыглаткан. Ийи орден болгаш беш медальдар — маадырлыг күш-ажылы дээш хоочун ленинчиге Төрээн чурттуң шаңналы ол.

Василий Гурьянович даг ажылчыннарының 1-ги Урал-Сибирь съездизинге киришпээн. Ынчалза-даа ол үениң дагжы ажылчыннарының амыдыралының дириг херечизи-биле ужуражкан чорук маөң мурнумга хөй чүүлдерни ажыткан. Ол уктуг дагжы Челябинскиниң хөмүр даш казар черинiң ажылчыннарының Эвилелиниң бирги даргазы турган.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Партия организациялариниң отчёт-соңгулдалы хуралдарынга холбаштыр

КОММУНИСТЕРНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЫЛАР

Бистиң республиканың колхоз, совхозтарында, бүдүрүлге, өөредилге, албан черлеринде партия эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдары эгелээн. Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң, Улуг-Хемниң Жданов аттыг, Тожунуң «Май 1» колхозтарының парткомнарының отчёт-соңгулдалыг хуралдары чоокта чаа болуп эртилээн. Амгы үеде партия бөлүктеринде, бригадаларның болгаш цехтерниң партия эге организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар эртип турар.

Партия эге организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдарга хамаарыштыр чамдык билдинмес айтырыгларны тайылбырлап бээрин дилээн чагаалар редакцияга кээп турар. Ук айтырыгларга СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар чорудар килдизиниң инструктору эш И. Келик-Сенгиниң харыызын моөң адаанда парладывыс:

Айтырыг: Партболук организакчызын ажык бадылаашкын-биле бадылаар бе, азы чажыт бадылаашкын-биле бадылаар бе?

Харыы: Бир эвес партболуктуң составында кирип турар коммунистер партболук организакчызын ажык бадылаашкын-биле бадылаарынга чөпшээрежир болза, чажыт бадылаашкынны чоруткан хөрээ чок.

Айтырыг: Партиямың отчёт-соңгулдалыг хуралын кежигүн эвес активчилериниң киржилгези-биле ажык хурал кылдыр эрттирип болур бе?

Харыы: Партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралы ооң отчёттуг үениң дургузунда кылган ажылын түүнээр өнза болуушкун болгай. Партия организациязының ажылының дугайында илеткел болгаш партия организациязының чаа составын соңгууру партия организациязының иштики хөрээ болганда, отчёт-соңгулдалыг хуралды үүгле коммунистериниң киржилгези-биле эрттирер хөрек.

Айтырыг: Коммунист кижи отчёттуг хуралга олурушпайн турда, партияның удуртур ажылынга ону соңгуп болур бе?

Харыы: Отчёттуг хуралда олурушпайн турар коммунистиң политиктиг деңнелии болгаш ажыл-ишчизин, ооң удуртур ажылга төлептинин коммунистер бүзүредии-биле эки билир болза, хуралга олурушпайн турган коммунисти удуртур органнарның составынга соңгуп болур.

Айтырыг: Бир эвес партия организациязының үеёдунда турбайн турар коммунисти отчёттуг хуралдан парткомнуң чаа составына соңгуп каан болза, ол шын болур бе? Партия Уставынга удурланыышкын болу бербес ирги бе?

Харыы: Партия эге организациязының ажыл-чорудулгазынга удуртулганы экижидер соруулга-биле отчёт-соңгулдалыг хуралдың үезинде ол партия организациязының үеёдунда кирбейн турар коммунисти партбюронуң чаа составынга киирери-биле СЭКП райкому азы хооркому сумелээн туруп болур. Бо таварылгада партийжи нормада кандыг-даа хажыдышкын болбайн турар. Ынчалза-даа коммунистер үеётта кирбейн турар коммунисти партбюронуң составынга соңгуур бе, соңгувас бе дээрзин боттары бүгү талалыг чугаалажып көргеш, шиитпирлээрлер.

Айтырыг: Партия эге организациязының секретарын, ооң оралакчызын чаңгыс даңзыга киргеш, чажыт бадылаашкынче киирип болур бе?

Харыы: Бюро соңгувас партия эге организацияларынга секретарыга болгаш ооң оралакчызынга ийи аңгы бюллетеньни тургузар. Ынчангаш чажыт бадылаашкынның үезинде секретарыны болгаш ооң оралакчызын соңгуур ийи бюллетеньниг болур. Бо таварылгада отчёттуг хуралдың хүн айтырыы мындыг: партия эге организациязының секретарының ажылының дугайында отчёттуг илеткел, партия эге организациязының секретарын соңгууру, партия эге организациязының секретарының оралакчызын соңгууру.

Айтырыг: Партия эге организациязының үеёдунда коммунистерниң саны 15 четпес болза, партия эге организациязының секретарының ийи оралакчыларын соңгуп ап болур бе?

Харыы: СЭКП-ниң Уставында 15 четпес коммунистерлиг партия эге организациязында секретарыны болгаш ооң оралакчызын соңгууурун айыткан. Ындыг-даа болза партия эге организациязының хуралындан партийжи ажыл-херектиң удуртулгазынга ийи оралакчыларны соңгууру ажыктыг деп саналр болза, 15 кижи четпес коммунистерлиг партия эге организациязынга секретарының ийи оралакчызын соңгуп ап болур.

Айтырыг: Бир чыл четпээн партия стажтыг коммунисти партбюронуң составынга соңгуп болур бе?

Харыы: Партбюронуң составынга чыл четпээн стажтыг коммунисти соңгуп болур. Ындыг болзажок, партбюронуң секретарынга ону соңгуп болбас. Үүге дээрге, СЭКП-ниң Уставында партбюро секретарынга чылдан эвээш эвес стажтыг коммунисти соңгуурун айыткан болгай.

Айтырыг: Хөй эвес коммунистерлиг партия организациязынга отчёт-соңгулдалыг хуралдың үезинде саналжылга комиссиязын соңгууру албан бе?

Харыы: Бир эвес партия организациязының үеёдунда 10-дан эвээш коммунист болза, саналжылга комиссиязын соңгаанынын хөрээ чок. Секретарыны болгаш ооң оралакчызын соңгаан чажыт бадылаашкынның түүнел саналжылгазын кылырын хуралдың даргазынга ийикпе азы коммунистерниң кайы-бирээзинге хуралдан дагзып болур. Чажыт бадылаашкынның түүнелин ук хуралдың протоколунга бижиир ужурлуг. Ынчангаш эвээш коммунистерлиг партия организацияларынга саналжылга комиссиязының протоколдарын тургузуп, артык ажылдарны кылып турганының хөрээ чок.

Айтырыг: Түр үеде үеётка кирген коммунист отчёт-соңгулдалыг хуралга киржип болур бе?

Харыы: Доктаамал, түр-даа үеде үеётка кирген коммунистерниң эргехүлээлгелери бир домей. Ындыг болганда, түр үеде үеётка кирген коммунист өске коммунистер-биле бир домей партия эге организациязының отчёттуг хуралынга бүгү тала-биле киржир эргелиг.

Айтырыг: Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссиязының составынга партия кежигүнү эвес кижини соңгуп болур бе?

Харыы: Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссия партия кежигүннериниң тургустунар болгай. Ындыг болганда, ук комиссияның составынга үүгле партия кежигүннери болгаш кандидаттардан кижилер кирген турар ужурлуг. Ынчангаш кежигүн эвес кижини ол комиссияның составынга соңгувас.

Айтырыг: Партия организациязының отчёттуг үеде чорудуп келген ажылының түүнелинге үнелелди кымга хамаарыштыр бээрил: секретарыга бе, азы ниитизи-биле партия организациязына бе?

Харыы: Отчёт-соңгулдалыг үениң дургузунда партия организациязының чорудуп келген ажылының үнелелин партбюрога, парткомга хамаарыштыр бээр. А бир эвес бюро чок партия эге организациязы болза, секретарының ажылынга үнелелди бээр ужурлуг.

Досумаа Имажапова Өгемчик Кызылдың бир дугаар поликлиниказынга 1951 чылдан бээр сестралап ажылдап келген. Чурттакчы чонга медицина дузалажыгын чедирер хүлээлдезин үргүлчү ак сеткилдиг күүседип турар. Аарыг кижилерге ол сагыш човаачал болгаш оларның негеледелериниң дыңнаныр.

Досумаа Имажапова кадык-кажгалал шугумунга үр чылда ажылдап келген. 1964 чылда ол «Кадык-кажгалалдың тергиини» деп демдек-биле шаңналган.

ЧУРУКТА: Д. И. Өгемчик ажыл үеинде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ сөзү болгаш фотозу.

1967 ч. Сентябрь 26.

ШЫН

2-ГИ АРЫН

Шупту чагылгалыг

Арыг-Бажы сее чыл школазының башкылар болгаш техниктиг ажылчыннарының ортузунга бо юбилейлиг чылда солуннар, журналдар чагылгазын организастыг чоруткан. Ам школада солун, журнал чагыттаан башкы, ажылчын-даа чок — шупту чагылгалыг. Башкылар Н. С. Комбуй-оол, Н. Х. Норжуниаа, А. Т. Серен, В. Х. Намчак-оол олар 25—30 түннүг рубльга чагылганы кылганнар. Школаның башкылары шупту «Учительская газета» солунну, боттарының башкылап турар эртемнериниң хамаарышкан журналдарны чагыткарнар.

Ооң-биле кады өөреникчилер ортузунда чагылга ажылын класс башкылары чорудуп турар.

О. ЯН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Херээженнер хуралы

Баян-Кол суурнуң клубунга колхозчу херээженнериниң хуралы болган. Орта Кызыл-Чыраа, Оттук-Даш фермаларындан, ыраккы одаралардан малчыннар база олуржуп, боттарының сапалын бергеннер. Олар колхоз бүдүрүлгезинге херээженнериниң киирген үлүг хуузун демдеглеп, мурнакчы кижилерни адап, четпестерни илереткеннер.

Колхоз бүдүрүлгезинде 294 хире херээженнерден ногаада 23, сүт-бараан фермаларында, ыраккы одаларда 29 кижи ажылдап, ам хой кыргылдазында 40 хирези киржип турар. Кыргыкчылар С. Ытпал, М. Биче-кыс, хоочун кыргыкчы С. Сонам-Баир, саанчылар О. Аккыс, С. Дарыймаа, Ш. Чанчыңмаа олар эки ажылдаанын санал бергеннер демдеглээн.

Суурда херээженнер чөвүлели (даргазы Е. Д. Кондрашина) чамдык организакчы ажылдарны чоруткан. Ооң-биле кады колхоз баштаар чери, кодээ совет чонуң амыдырал хандырылгазынче ам-даа эки сагыш салбайн турарын шыңгыы шугумчүлээннер. Ол талазы-биле чамдык саналдарны кысказы-биле көргүзүп мындыг:

Р. БИЧЕН: Кижи бүрүзү-ле кудуктар септелгези болбайн турарынга хомудап турар. Кодээ совет кудуктар септелгезин кыдыртыр дугайында кажан сагыш салыр ирги?

О. НУРСАТ: Бо чылын школаның одаар ыяжы сооргүнген-даа болза, башкылар одаар ыяш, хөмүр-биле хандыртынмаан. Гаражта таңнылдап турар Наакпайның бажыңы тыпкыш болгаш эрги. Аңаа бажыңдан бээрин колхоз баштаар черинден дилээр мен.

С. ДАРЫЙМАА: Фермага радио дамчыдылгазын дыңнавайн турар бис. Чурттаар бажыңнар чедишпес-тир. Фермага ясли болгаш ларёк тургузары чугула-дыр.

Т. НУРЗАТ: Баян-Кол эмнелгези (кол эмчи В. Алдынмай) чон ортузунга санитар-чырыдыышкын ажылын чорутпайн турар. Эмнелге моон соңгаар ажылын эде тургуспас болза, эптежир аргажок. Колхоз баштаар чери чонуң амыдырал-хандырылгазын чогуур негелдеге чедир экижитпейн турар. Чадаарда хлеб безин чиг. Столовая үүгле ат кырында. Ону кажан ажыдарыл? Ол ышкаш кежээки школага өөренир аныяктарга таарымчалыг байдалдарны тургузары чугула. Ол бистен база хамааржыр. Маңаа санал бергеннер кончуг чоп шугумчүледи.

Хуралдан херээженнер чөвүлелин 12 кижи составтыг соңгаан.

М. БИЛЕН-ООЛ.

ССРЭ-ДЕ ЧИИК ҮЛЕТПҮРНҮҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Совет эрге-чагырганың 50 чылынга

Менде экономиктиг справочник бар, ону ажыткаш кайда чүүң барын сонуургап көре бээр мен. Чижээлээрге, Красноярск край чүүң-биле байлагыл? Ооң харыызын дораан тып алыр: Енисей хемде делегейниң ең улуг дээн гидроэлектростанцияларының бирээзин тудуп тургузуп турар, чылыг күзү-биле ажылдаар күчүлүг электростанциялар база бар, хөмүр даш разрезтеринде чиик өртектиг оттулар үүлүп тып турар. Крайның будүрүлгелери металлды, станоктарны, машиналарны, химия продуктуларын, ыяшты берип турар. Черинiң иштинде санаан четтинмес хөй байлак чыдар. Тайгаларны, дагларны ажыддыр демир орук шугумнары, нефть, дамчыдар кан магистральдар тудуп тургустунган.

Чугаалап олурар справочнигим ындыг үр эвесте, беш чыл мурнунда үнген. Ындыг болзажок ол ам эргижирээн болгаш крайның экономиказын долузу-биле көргүспейн турар. Эрткен үе ээлээн улуг өскерилгелерни киирген. Амгы үеде Красноярск край чиик үлетпүрүнүң улуг төвү апарган, а ол дугайын ынчан справочниктиң тургузукчулары чүү-даа чугаалап шыдавас турганнар. Мында торгунун, дуктун, хөвеңниң, трикотажтың болгаш идик кылырының база кылымал кеш будүрериниң улуг комбинаттары туттунуп турар. Оларның чаа техника-биле чепсегленген цехтеринде ам улустар ажылдап эгелээн болгаш моон соңгаар-даа он-он муң эр, херээжен ажылчыннар келирлер. Справочниктер болгаш тайылбыр дептерлери совет экономиканың шапкын хөгжүлдезинден, ең ылангыя чиик үлетпүрүнүң хөгжүлдезинден чыдып каан турар. Чоокта чаа Тюмень облазы нефтиниң төвү апарган. А ам мында шепкен кылыр комбинат тудуу эгелээн. Ол ең эгези ол. Удавас маңаа туттуна бээр чаа будүрүлгелерниң хевирин төлевилел мастерскаяларында саазын кырында кидин түлүк шыйып кирипкен. А Украинада үүү бар деп? Ынчалза-даа электен далашкан херек чок. ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң капитал тудуг эргелелинге беседа кылган бис. Үүгле улуг-улуг будүрүлгелериниң дугайында чугаа чоруп турган, үүге дээрге, бичии фабрикалар эвилелдешкен республикаларга хамааржыр. Улуг будүрүлгелериниң өзүп сайзыраарынга бистиң аар үлетпүрүвүстүң чедишкиннери, Советтер чуртунуң техниктиг прогрези деткимчелиг арганы берип турар.

— Калбак хереглелдиң бараанларын будүрүп үндүрер чеже хире улуг-улуг будүрүлге черлери туттунуп турарыл?—деп сонуургап айтырдым.

Үш үүс дөртен үш.

Бо саннарны сайгарып чугаалаштывыс. Чаа тудугларның аразында трикотаж фабриказы болгаш комбинаттары 39, хөвеңниң 16, торгунуң 11, дуктун 12, идик кылырының 21, он беш хире даараныр, кештен хөп кылыр беш чер, 11 кылымал кеш үндүрер фабрика болгаш өске-даа хөй-хөй будүрүлгелер бар болду.

Камышинде хөвеңден пөс кылыр комбинаттың кылган төлевилелин меңээ көргүскен. Делгем девискээрде чеди фабрика бар. Цехтерниң ниити шөлүнүң хемчээли 420 муң дөрбелчин метр. Ында беш үүс дөрт муң өөрер өөргиштер болгаш он үш муң аргыыр станоктар тургустунган. Ийи ээлчеглиг ажылдаар комбинат чылда 159 миллион метр пөстү будүрер. Европаның чаңгыс-даа чуртларында ындыг улуг комбинат чок. Ынчалза-даа Камышиниң пөс-таавыжылары бирги черге улуг-ла семеп шыдавастар. Шак ындыг комбинат Украинаның Херсонда база тургустунган.

Төлевилелин мырынай өнза кылган. Будүрүлге корпустары чаңгыс каът. Бо чорук тудуушкунның үнезин аартадыптас ирги бе? Тускай эртемниглериниң санааны-биле алырга аартавас. Чаддар, лифтилер кылбас, бедик черже үүк көдүрериниге ажыглаар техниканың хөрээ чок, оон ынай бажыңның сириләри база эвээш.

Комбинаттың бүгү-ле цехтерин таарыштыр тургускан чырыкты башкарып турар климаттыг кылдыр чогааткан. Маңаа агаарның изиин-даа, өлшытын-даа чагыг ёзугаар тургузар. Бо бүгүнүң кайы хире чугулазын пос-таавы ажылдакчылары кымдан-даа артык билирлер. Температураның дарый өскерилгези хендирниң үсүүчел апаарынга салдарлыг болур. Комбинат дээрге үүгле будүрүлге корпустары эвес болгай. Ында чалгайжыды туткан чуртталга бажыңнары, уруглар садтары болгаш яслилер, клуб, амбулатория, спорт шөлдери, магазиннер, столоваялар база бар. Камышин хоорай бодунуң кыдыг кызыгаарын улам калбартыпкан, ол ам аныяксый берген!

Эргелелдиң начальнигиниң оралакчызы Георгий Наумович Шклярдан мынча деп айтырдым:

— Камышинде комбинатты доозарынга чедир кылыр ажыл хөй бе? Төлевилелде будуур фабриканың чуруунче ол айыткаш:

— Бо улуг будүрүлге корпузун доозуп турар бис. Ону дужааган соонда ол-ла—доозулганы ол. Ооң соонда база өске черге чаа тудуг эгелээр.

Өске черлерде база Камышинде комбинаттан калышпас будүрүлгелер бар. Балашовта, Наро-Фоминскиде плащ даараарынга ажыглаар «болонья» хевирлиг материалдар үндүрер будүрүлге черлери туттунуп турар. Оларның-биле кады сес даараныр фабрика тургустунуп турар. Олар чыл санында-ла он алды миллион плащтарны даараарлар! А тудуп турар идик кылыр фабрикалар чылдың-на үштен беш миллион чедир идиктерни белеткээрлер. Бо дээрге, бир хонукта он алды муң хире идик болуп турары ол.

Ынчалзажок ең-не улуг базымны трикотаж үлетпүрү кылып турар. Ам туруп турар комбинаттарга үжен тос комбинаттар немежир. Оларның чамдыктары ам ажыглалда кирип өгелээн, өскелериниң корпустарын кылып турар. Ажыглаар чиг-эт база чоокшуладтынган. Химия үлетпүрү синтетиктиг волокно үндүрерин дүргени-биле өстүрүп эгелээн. Комбинаттарның будүрүп турар бараанларының аразында дуктен болгаш синтетиктиг волокнолар джемперлер, кофталар, платьелер кылган. Тургузуп турар будүрүлгелер үүгле боттарының улуг масштабтары-биле эвес, автоматиканы болгаш механизацияны хөй ажыглаанынбиле кижини кайгадыптар. Дүрген өөрер машиналарны, аргыыр станоктарны, белик будүрүкчүлүг аппараттарны болгаш агрегаттарны эккеп тургузуп турар. Бо бүгү дээрге техниканың сөөлгү чедишкиннери болур. А техника хөй херек. Үстүнде чугаалаанывыс үүгле чаңгыс Балашов комбинадынга безин он үш муң станоктар херек кылдыр санаттынган.

Кылып турар будүрүлгелерге херекселди совет машина тудугжулары берип турарлар. Аар үлетпүр чиик үлетпүрнү деткип, оон дүрген сайзыраарынга улуг делгемнерни ажыларын бээр. Комбинаттарга Климовтуң, Шуйнуң. Костроманың, Ташкенгинин болгаш өске-даа машина тудуунуң заводтарының маркаларын салган чаа чепсек-херекселдер кöстүп келир. Будүрүлге черлерин техника-биле чепсегээринге эвээш эвес дузаны бистиң өөнүктеривис — Чехословакияның, Венгрияның, ГДР-ниң машина тудукчулары бээрлер. Совет Эвилели чамдык чагыгларны Италияда, Францияда болгаш Англияда база берген.

Чаа тудуглар география талазы-биле база солун. Бис Украинаның дугайын үстүнде чугаалаан бис. Аңаа пос фабрикалары эвээш турган. Ам дээрге аңгы-аңгы хоорайларда чыл санында-ла үүс-үүс миллион метр янзы-бүрү пөстер будүрер комбинаттарны тургузуп турар. Оларның чамдыктарының адрестери бо-дур: Чернигов, Черкассы, Дарница, Херсон,Тернополь, Ровно, Донец, Лисичанск...

Чиик үлетпүр Белоруссияда база дүрген хөгжүп олурар. Меңээ үүгле чап-чаа Минскиден алган телеграмма-өтчётту көргүскен: ең улуг дээн чаа тудугларның бирээзи болур Гродноның хөвеңден пос аргыыр фабриказы 70 муң өөргиш хендирни үндүрген, оон соонда ээлчегде 60 муң өөргиш хендир бар. Бо будүрүлгениң баштайгы өөргиштеринден Минскиниң трикотаж комбинады иштинге кедер чылыг хептериниң шенелде хевирлерин үндүрген. Ол хептерни Заполярьениң чурттакчыларынга таарыштыр кылган. Хептің экизи кончуг, бирги сорттуң бараанынга хамааржыр. Витебскиде, Минскиде, Барановичиде, Брестиде болгаш өске-даа хоорайларда улуг будүрүлгелерни тудуп турар. Чиик үлетпүрнүң эвээш эвес комбинаттары Үзбекистанда, Казахстанда болгаш өске-даа республикаларда база туттунуп турар.

Хары угда ынча хөй тудугжуларны кайын тып алырыл деп айтырыг мөң бажымга кире хонуп келген. Ол-ла бүгү тудуглар-биле чергелештир аар үлетпүрнүң будүрүлгелери база туттунуп, хөмүр даштың, нефтиниң чаа тызыыштыг черлери ажыглалга кирип, демир орук магистральдарын тудуп, чурталга тудуушкунунуң улуг программазы база боттанып турар болгай.

Григорий Наумович боданы берген.

— Ийет, кадрлар айтырыы берге болдур ийин. Мергежилдиг ажылчыннарның биске үнези кончуг улуг, ындыг болзажок биске уткуштур базымны кылып турар. Чижээлээрге, Воткин ГЭС-ти туткан соонда ооң тудугжуларының колдуу база-ла ол Пермь облазында тудуп турар торгу кылыр комбинаттың тудуунга барганнар.

«Куйбышевгидротудуг» черинiң ажылчыннары база биске чиик үлетпүрүнүң черлерин кылырынга дузалажып келген... Чоннуң калбак хереглел бараанларының хөгжүлдезі дыка шапкын апарган: магазиннерде бараанларның саны көвүдеп, шынары экижий берген. Капитал тудуг эргелелинге мындыг бир солун сан-түүнү меңээ берген: 1967 чылда трикотажтан кылган 15 миллион даштыкы хеп аймаан, 144 миллион ук аймаан болгаш 12 миллион идик аймаан немей үндүрген.

Амгы юбилейлиг чылдың планы дыныг. Миллион өөргиштерни, 9,5 муң аргыыр станоктарны тургузар апаар. Чаа херекселдерни ажыглалга киирген соонда даштындан келер 32 миллион трикотажты, 18 миллион идикти, 127 миллион иштики хептi, 117 миллион укту болгаш өске-даа бараанларны немей үндүрер арганы бээр.

343 чаа будүрүлге удавас ажыллап эгелээр. Оларның чамдыктарының дугайын ээлээн чугаалаан, өскелериниң дугайын үүгле каксы алаан, хөй кезиниң дугайында чүү-даа чугаалаваан бис.

Справочникке киирген немелдерлер бо-дур.

Л. ЛЕОНИДОВ.

(ПМА).

МАЛЧЫННАР!

Кыштаглаашкынга белеткел далаштырып тур

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ

Мал-сүрүг менди, кыш хүр-дүр бе? деп, тыва араттар амыр-менди айтыржыр. Ам-даа болза, малчыннарның аразында чугаа оон эгелээр. Ам ол амыр-менди солужар сестерде мал ажылы моон соңгаар кандыг турар ужурлугун, аңаа үүг шаптыитап турарын база бо ажылды канчаар эки организастаарының дугайында чаа утка сиңген. Шак ындыг ханы уткалыг чугаа чеокта чаа Ленин аттыг колхозтуң малчыннарының аразында болган. Ажыл-агыйның бүгү малы бо чылын 54 кезек черге кыштаар, ону 172 малчын малдаар.

Эрткен чылдарга бодаарга, колхоз бо чылгы мал кыштагладыышкынынга элээн организастыг белеткенип турар. Сиген белеткээриниң планы күүсеттинген. Саваң болуп, сараатгаар ажыл багай эвес. 50 кыштагда 250 тонна ажыг бөдүүн чемнер дужүрүнген. Чодураа, Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермаларында 2236 тонна силос салдынган. Кыштаг септээр ийи звено Адыр-Дытта, Даг-Ужунда эрги кышталарны нөжүргеш, чаа черде аппарып туткан болгаш Баяжыда, Комбужакта, Адыр-Тейде үш чаа кыштаңны кылган. Ооң түңнелинде, Баяжыда, Элезин-Бажында ийи нурлавыр кыштаг бар болган. Сумунуң херээженнер чевулелиниң даргазы эш О. Алажыкка баштаткан бөлүк херээженнер 16 малчын өг-бүле чурттаар бажыңнарның иштин малгаштааш, чугайлап бергенинге малчыннар өөрүп турар. Мурнакчы малчыннар Т. Дарын-оол, Х. Очур-оол, М. Ыймажап, С. Бегзи олар мал кыштагладыышкынынга кызымак белеткенип келгеннер.

Ындыг-даа болза, бүгү-ле чүве ыяк белен эвес дээрзин малчыннар демдеглээн. Белен дээн чамдык кыштаглар шуут белен эвес, ам-даа аар-саар кылыглар хөй. Чамдык малчыннарның ажылынга черле онза харыысалга чогун база шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Бодунуң өг-бүлезиниң күжү-биле кыштаанга он тонна сигенни белеткеп, кыштаан кышка белеткеп алган хойжу эш М. Ыймажап мынчаар саналдады:

— Бо чылгы кыштаглаашкынга бүгү колхоз демниг белеткенип турарывыска аажок өөрүп тур мен. Чамдык эштерниң мал ажылынга хөөн чок чоруун шын эвес деп бууу шавар мен. Мээң дузалакчым Ондар Тас-оол кончуг-ла олутпай, чалгаа кижи бо. Мал хайгаараары харыысалга чок, аарсаар, өдек бөлер, кажаалар чылыглаар ажылга бодунуң хөңүбиле дузалашпас. Баяжыда эш Моңгуш Кертик-Кара харыысалга чогу-биле дөрт молдурга өлүрдү. Ниитиниң мал ажылында ажылдап турар шак ындыг кижилерниң харыысалгазын бедидер болза эки.

Эш Ыймажаптың шүгүмчүлелдиг саналын хөй малчыннар чүүлдүг деп детиксен. Сувай инек кадарчызы эш О. Чүлдүм бодунуң өг-бүлезиниң деми-биле 8 ажыг тонна сигенни белеткеп алгаш, кыштаан ам септеп, чылыглап турарын чугаалаваш, шээр мал биле бода мал кадарчыларын аңгылап, хойжуларга чаа бажыңнар тудуп берип, а кадарчыларга чаа бажыңнар тудуп бээринче сагыш салбайн турарын шын эвес деп чугаалаан.

Ол хуралга кыштаглаашкынга белеткел ажылдарында четпестерни дарыы чайладыр, ниитиниң малын тодуг болгаш чылыг ыыш ажырарының талазы-биле дээштиг хемчегларни беттандырарын көрген шиитпирни хүлээп алган. Хойжулар чурттап турар девискээриниң аайы-биле ийи звенога үстүп алгаш, саваң бөлүп сараатгаар, ногаан сула ажаар, мал чемнерин кыштагларга чедирер, кажаалар сыскып, чылыглаар ажылдарга ажылдаар. Инек кадарчылары фермалар аайы-биле база ынчаар белүглежип алган. Колхоз баштаар чери тускай тудугжу звенону база тургускан. Ол звено малчыннарның чурттарга бажыңнарын септээр, кажаалар тудар. Ынчангаш, мал кыштагладыышкынынга бүгү белеткел ажылдарын октябрь 15-те бүрүн доозар сорулганы салган.

Мал ажылының мурнакчыларынга немелде төлевир тыпсыр дугайында колхоз баштаар чериниң шиитпирин ёзугаар тус-тус мурнакчыларга немелде төлевирни тывыскан. Пландан ажыр хөй хураганны менди ап, эки доруктурган хойжулар М. Ыймажап, Х. Очур-оол, Т. Дарын-оол, С. Сандак оларның кижи бүрүзүнге 8 хураганны немелде төлевирге берген. Ол ышкаш, хөй малчыннар акша болгаш тараа-биле немелде төлевирни алгылаан.

Малчыннарның негелдезин ёзугаар колхоз баштаар чери М. Кертик-Кара, О. Тас-оол ышкаш мал ажылынга харыысалга чок кижилерни ол ажылдан үндүрер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

С. ПАВУ,
«Шынның» корр.
Чеен-Хемчик район.

ЧУУЛДА ДООЗУЛГАН

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң ветфельдшери эш Т. Өпен-оолга баштаткан 15 кижи составтыг тускай звено 45 кодан шээр болгаш бода малдың кусқу, ийиги чуулдазын бүрүн дооскан. Ол болза, малдарның халдавырлыг аарыгларын баш удур болдурбас хемчег болур. Чуулда 20-ле хонун үргүлчүлээн. Ол ажылга Х. Сумбаа, З. Тембрель, М. Биче-кыс, Н. Байкара олар кызымын ажылдааннар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

СЭКП ТК-ның Улуг Октябрьның 50 чылынга Тезистерин Чеен-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң малчыннары таныжып турар. Бо улуг байырлалга эки күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш малчыннар чаа хүлээлгелерни алган. Хойжулар М. Сендажы, К. Сундуй-оол, О. Алдын-оол олар төрүүр чүс хойга онаштыр 100 ажыг хураганны менди доруктурганнар.

Амгы үеде колхозтуң хойжулары хой агарлаашкынын болгаш хураган кыргылдазын чорутпушаан, хойжу бүрүзү 9-тан 12 чедир тонна сигенни кезип белеткээн. Ам олар ногаан сула, саваң, будук-бүрү белеткелинге идепкейлиг киржип, кыштагларында өдээн кургадып, көдеп сигенни кезип, кажааларын чылыглап ажылдап турар.

Тарып боозадылга пунктуларында ажыл база үзүктел чок. Бо хүннерге чедир төп пункт 1000 ажыг хойну тарып боозаткан. Тарып боозадылга ажылын сентябрь айда бүрүн доозар сорулга салдынган.

Сөөлгү чылдарда ажыл-агыйның шээр малының уксаазын экижидер ажыл база чоруп келген. № 1 хойжу бригаданың бүгү хойларының 80 ажыг хуузунуң уксаазы экижээн.

Кыштаглаашкынга белеткелди кыска хуусаада эки шынарлыг доозар дээш чарыш колхозтуң бүгү малчыннарының ортузунда калбарган.

М. МАЖАА.

Конкурстуң негелделери

«Профэвилел активчизиниң библиотеказы» болгаш «Көдээ профэвилел активчизиниң библиотеказы» деп профэвилел сеткүүлдериниң эң дээре тарадыкчызы дээш конкурсту область, край, республикаларның бөлүктер аайы-биле чорудуп турар. Ол сорулга-биле 40 девискээрлиг бөлүктү тургускан.

Конкурска бөлүк бүрүзүнге 1967 чыл-биле деңнээрге, Профиздаттың доктаамал үндүрүп турар кол-кол солун, сеткүүлдериниң: «Профэвилел активчизиниң библиотеказы», «Көдээниң профэвилел активчизиниң библиотеказы», «Совет профэвилелдери», «Охрана труда и социальное страхование», «Клуб болгаш бот-тывынгыр уран чүүл», «Турист», «НТО СССР», «Бүгү делегейниң профшимчээшкини», «Изобретатель и рационализатор», «Совет шахтёр», «Лесная новь» дээн ышкаш чагылдалар эң бедик өзүлдени чедип алган болгаш ол ышкаш 1967 чыл-биле деңнээрге, Профиздаттың темалыг планында кирген номнарга эң бедик чагыглар чыылдазын чедип алган область, край, республика тиилекчи болур.

Профэвилелдиң доктаамал үндүрүп турар сеткүүлдеринге чагылдаларның болгаш профэвилелдиң номнарынга чагыгларның чыылдазының түңнелин ёзугаар бөлүк бүрүзүнде областарга I, II болгаш III черлерни тыпсыр.

Бөлүк бүрүзүнге бирги черни алган область он шаңналды (өртектиг белектер) алыр. Ооң иштинде социалистиг чурттарның кайы бирээзинче баар бир туристчи путёвка база бар; ийиги черни ээлээн обласка чеди шаңналды; үшкү черни ээлээн обласка беш шаңналды тыпсыр.

Путёвкалар болгаш өртектиг белектер-биле профэвилелдиң үстүнде санаан сеткүүлдериниң, «Профэвилел активчизиниң библиотеказы», «Көдээ профэвилел активчизиниң библиотеказы» болгаш Профиздаттың темалыг планында номнарга чагыгларның чыылдазынга профэвилелдиң активчилерин ийи, чаңгыс болгаш коллективтиг чагылдага хаара тударының талазы-биле эң дээре чедиишкиннерни чедип алган парлалганың хөй-ниити тарадыкчыларын шаңнаар.

Конкурстуң түңнелдерин жюри профэвилел чөвүлелдериниң киирген саналын ёзугаар үндүрер.

210 ХУУ-ДАА ЧЕДИРИПТЕР

ДТ-75-тиң башкарыкчызы, хүлер дег күдер кара оол мотор даажынга дүвүреишаан, кириш дег сииреш холдары-биле туданы эптиг башкарып, боданып чоруур. Үш чыл бурунгаар солдаттан чорааны ооң бодалынга олчаан кире хонуп-даа келир...

Шеригге чораан соонда, тракторну база катап мунушкаш, ам кээп чер аңдарылгазынга хүн нормазын кезээде ооң ажыр күүседи турары ол-дур. Ол чүү кижил? Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң Доң-Терезин салбырында, бүгү механизаторларның юбилейлиг чылда социалистиг чарыжынга тиилеп үнген комсомолчу Моңгуш Дадар-оол-дур. Ол механизация училищезин дооскан. Кара чажындан эгелээш, кадыг-бергеге дадыккан: изигни изиг дивес, соокта шо дивес, беленин сүрбее, бергеге ундаравас, каң солдат-тыр.

Ооң боду чеди классты дооспайн турда-ла, өскүстүң салымхуузу өөредилгеден ону чарган, ажылдаарынче албадаткан. Комсомолчу Моңгуш Тывада тудугларга — Хову-Аксынга, Ак-Довуракка, Кызылдың ыяш заводунга — каяа-даа ажылдап чораан, шериг албанынга-даа турган, ол кыдыг-кара диртип көрбээн. Үргүлчү мурнакчыларның одуруунга ажылдап чораанын ооң кижизиг шынары-дыр.

Эрткен чылдың часкы, күскү хову ажылдарынга турган, механизаторларның аразынга ол кезээде бирги черни эзлеп турган болгаш дуржулгалыг механизаторларны бо-ла ажа берген турар, ооң кызымак, могаг-шылаг чок ажылдап чаңчыкканыныңа херечизи ол-дур. Ынчангаш чер аңдарылгазынга хүн нормазын ол үргүлчү 130 хуу болгаш чамдыкта харын-даа 210 хуу күүсеткилээр.

Юбилейлиг чылда ооң алган социалистиг хүлээлгелери биче эвес. Чымчак аңдарылгага шилчидерге, муң гектар черни аңдарын ол аазаан, ынчангаш берген сөзү ажыл-херек-биле дүгжүп турар: ам үеде ол 800 гектар черни аңдарыпкан болгаш ол ажылын уламчылавышаан.

Ооң кылбас-ла чүвези чок: бызаңнаар, чолаачылаар, демир тутса дарганнай бээр, дептер тутса — номчуп билир, хөй-шиитпирчи — агитатор. Моңгуш Дадар-оолдуң ак сеткилдиг күш-ажылын үнелээн барымдаалар хөй, ону каш удаа ортектиг үүлдерби-ле шаңнаан. Ажылдың түңнелин кылган санында-ла ооң ады макталдыг адаттынар. Хүндүлел самбыразынга Моңгуштуң ады бо-ла кире берген турар. Ындыгларга улам улуг чедиишкиниг болурун күзеп каары өөрүнчүг.

А. ДОПЧАА.

Дыштанылганы чөп ажыглаарга, кижиниң чүгле кадыынга, дыжынга ажыктыг эвес, харын солун үүлдерни көрүп, чаа чүвени-даа билип алыр. Мен чоокта чаа Красноярск ГЭС-тиң тудуун көөр аргалыг болдум. Ол улуг тудуг мени магадатты.

Аажок бедик даглар, оларның аразында плотина тудуп турар. Енисей, делгемче чүткүвүшаан, кызаа өдүглеп саарыглап, шурап-ла чыдар. Эриктерге күш-биле каккаш, чалгыглар дамдылар бооп быдарап турар. Аңаа хүн херели дээрге, плотинага хөй өңнүг челээш чайыннанып кээр.

Бис плотинаның эн-не бедик черинге үне бердивис. Оон магаданчыг чараш чурумал көстү бээр болду: бир талазында делгем хөл, ооң кыдыы көзүлбес, эриктери дамба артында ажыт, өске талазында делгем көвүрүг, ооң ындында аныяк чараш Дивногорск хоорай.

ЧУРУКТА: Красноярск ГЭС-тиң ниити хевири.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ сөзү болгаш фотозу.

НОМЧУКЧУ ШҮГҮМЧҮЛЕП, САНАЛДАП ТУР

Туразында аажылал

«Кара-Хөл» колхозтуң төвү—Таспы-Аксы суурда аъш-чем барааннарының магазини орта ажылдавас болган.

— Магазин ажылдаар шагында ажыттынмаан, чылдагааны билдинмес. Оода-ла шай, таапкы садып алыр дээш албан-биле келгеш, ийи удаа чалаштым — дээн хомудалдарны суурнуң чурттакчыларындан-даа, ырак-узакта чурттап турар малчыннардан-даа дыңнап болур.

Магазинниң эргелекчизи Х. Күдер-оол доктаатынган чурум ёзугаар ажылдавас, ол болунуң туразы-биле ажылдап чаңчыккан. Ынчалза-даа кажан магазинге арага эккелгенде, ажылдаар шагын-даа барымдаалавайн, болу эзирип алгаш, үргүлүү саткаш турупкан.

Чамдыкта суурга кандыг-бир чылдагаан-биле хлеб эккелбейн баар таварылгалар турар. Ындыг үеде улус далгандан янзы-бүрү чемни белеткеп ап болур. А магазинге далган, үс дээн ышкаш чугула аъш-чем барааннарын сөөртүп эккелбейн турар.

Садыш алыкчыларны хүндүлеп көрбес, күш-ажылдың чурумун хажыдар салыгжының аажычаның хана солунга сойгалап илерегишаан, чурттакчы чон кеңеэ Советке чөптүг негелдени тургузуп келген. Ынчалза-даа ол оон кандыг-даа түңнел үндүрбээн болгаш магазиннің ажылын экижидер дугайында боттуг хемчег алдынмаан.

Д. ХОМУШКУ.

ДАРЫЙ ХЕМЧЕГ АЛЫР

Октябрь революциязының юбилейлиг байырлалы чоокшулаан тудум-на чер болганда ажыл-иш хайныккан. Үлетпүр бүдүүлге, албан организация, колхоз, совхоз бүрүзү алган хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсетпишаан, бар четпестерни чайладырының хемчегларын ап чорудуп турарының дугайында материалдарны солунсеткүүлден номчаан, радиодан дыңнаан кижиниң сеткили өөрүүр-дүр. Ынчалза-даа Чеен-Хемчикте «Тыва» совхозтуң Хөндергей салбырында байырлалга белеткел талазы-биле кандыг-даа ажыл чорувайн турары хомуданчыг. Бир эвес суурнуң ниити байдалын ап көөр болза, мурнуку чылларда турганындан бичии-даа өскерилбээн. 1967 чылда ниитиге ажыктыг тудуг ажылы чоруттунмаан. Чыл эгезинде чаа чунар бажыңның тудуун эгелээн. Ынчалза-даа улуг үр болбаанда ол тудуг ара кагдынган. Ол ышкаш салбырда тудуг звенозу автомашина гаражын бүдүн чыл иштинде тудуп келзе-даа, мынчага дээр ону ажыглалга киирбээн.

1966 чылда өреге бүрүзү демнежип турган, суурну долгандыр тараа кажаазын тутпкан. А бо чылын оон септелгезин чорутпаан. Мал кирер чер көвүдээн. Ынчангаш суурнуң кайы-даа талазында тарааны инектер саза базып, чип турары канчап-даа таарышпас.

Суурнуң чамдык чурттарга бажыңнарының печка, крыша, кладовказы чок. Чаагайжылга талазы-биле организастыг ажылдар чорутпаанын суурнуң амгы байдалы херечилеп турар. Күдумчулар хирлиг, тарып олурткан ыяштарның ажаалдазын чорутпайн турарындан ара кадып калгылаан, а чамдыктарын мал чип каапкан. Пинтинин ажыглал черлеринде арыг-шеверинн сагылдазы кончуг куду. Будуктарның застары чок, кижи бүрүзү сугну боттарының демир хуучнары-биле узуп ап турар. Хөндергей кеңеэ Совет (даргазы Владимир Моңгуш) бо-ла четпестерни биле тура-ла кандыг-даа боттуг хемчегни ап чорутпайн келген.

Чедир кылдынмайн турар үүлдер чүгле ол эвес. Бо чайын чаашкыныг чыл болганда суг болганчок-ла дажыр бээр турган. Улуг Хөндергей талазында, суурнуң район төвү-биле аргыжарының төп оруунда тутпкан көвүрүгүнүң шынары багай болгаш септелгезин чорутпайн турганындан ол сугга алыскаш үрелген.

Совхозтуң дирекциязы (Г. Юртаев), салбырда партия организациязы (С. Куулар) болгаш кеңеэ Совет (В. Моңгуш) бүгү четпестерни дарый чайладырынче хөй-ниити организацияларының күжүн эвилелдевишаан, боттуг хемчегни ап чорудар хүлээлгелиг.

С. АҢГЫР-ООЛ.

ДАШТЫКЫДА

Совет чазактың туружун делегей деткээн

(ДЕЛЕГЕЙ ПАРЛАЛГАЗЫНЫҢ АРЫННАРЫНДАН)

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң чугаазы — делегей парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде. Совет төлээлериниң баштыңының чугаазында илергейлээн саналдар бүгү делегейге тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң боттуг программазы болуп турар деп хөй солуннар чугулалап демдеглээн. Амгы үениң делегей байдалының аайы-биле агрессияны тодарадырын ажылдап кылырын дүргедириниң эргежок чугулазының дугайында совет төлээлериниң киирген резолюция төлевилелин болгаш ядролуг чепсекти ажыглаарын хоруур дугайында керээ төлевилелин тайбың дээш демиселге Совет күрүнениң чугула база бир эгелээшкини деп даштыкы чурттарның парлалгазы тайылбырлап турар.

Даштыкы тайылбырлакчылар АКШ-тың Вьетнамда агрессиязының болгаш Чоокку Чеен чүкте байдалдың айтырыгларының талазы-биле кичээнгейни Совет Эвилелиниң туружунче угландырып турар. Олар делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле совет политиканың ылап туруштуун чугулалап демдеглээн.

Совет төлээ «Вьетнамда америк халдаашкынының тайбыңга улуг айыыл болуп турарын сойгалаан» деп Парижтиң «Юманите» солуну айыткан. «Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар Соңгу Вьетнамда агрессияны ойтур шаварынга эргежок чугула бүгү талалыг деткимче, дузаламчыны моон соңгаардаа аңаа бээр деп, А. А. Громыконуң чугаазын тайылбырлавышаан, КНО-да «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Мидлтон онзалап демдеглээн.

Оон-биле чергелештир америк пропаганда болгаш барыын таланың чамдык буржуаз парлалгазы А. А. Громыконуң чугаазында тайылбырлаан совет турушту Вьетнамга таарыштыр тайбың арга-биле шиитпир үндүреринге шаптык болуп турар кылдыр көргүзеринче чүтүлүн салып турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязының ажылдап эгелээн баштайгы хүннериниң дугайында бижээн материалдарынга даштыкы чурттарның парлалгазы ук сессияга АКШ-тың төлээзи Голдбергтиң чугаазынга дыка сагышсыраның илергейлеп турар. «Ол чугааның төгенчии кедергей-ле ханы болган... АКШ тайбың күзээрин аваа хоозун сөс кырынга чугаалап, а чогум херек кырында ону чедип алырынга шаптык таварыштырып турар деп чүвени сессияның дыка хөй төлээлери тодаргай билген» — деп, Польшаның «Трибуна люду» солуну демдеглээн. Голдбергтиң «чугаазында вьетнам айтырыгны шиитпирээринге дөгүм болгу дег чүү-даа чок болган» деп япон «Майнити» солуун бижээн.

Варшаваның солуннары Совет Эвилели биле Польшаның партия, чазак удуртукчуларының Москвага болган найыралчы ужуражыышкынының дугайын бирги арыннарынга парлааш, ук ужуражыышкынының үезинде чугаалашкан бүгү айтырыгларның талазы-биле сагыш-бодалдың бүрүн чаңгыс аай болганы бадыткаттынган деп чугулалап демдеглээн.

Вьетнамда болуушкуннар даштыкы чурттарның парлалгазының кол темазы болбушаан. Нью-Йорк солуннары Мурнуу Вьетнамга америк далай чадаг шериглериниң улуг когаралдарга таварышканын айыткан. Аңаа холбаштыр америк командылалдың сагышсыраанын «Нью-Йорк таймс» солуннуң тайылбырлакчызы Болдуин бижээн.

Лондонның парлалгазы ийи соңгулда округунга немей чоруткан соңгулдаларга лейбористерниң аштырыышкынга таварышканын калбаа-биле тайылбырлап турар. Лейбористиг партияның күштүг аштырыышкынга таварышканының кол чылдагааны Вильсоннуң чазаның экономика талазы-биле чорудуп турар политиказы болган деп солуннар чаңгыс аай медеглээн. «Ол политика улустуң күзел-сонуургалдарынга дүүшпейн турар, ынчангаш ойлук чок болган» деп «Морнинг стар» солун бижээн. Хөй соңгукчулар лейбористерге бүзүревезин илергейлээш, консерваторларның талазынче-даа җирбээн, харын бадылаашкынга киржириндеп аваа-ла ойталап каапкан деп «Гардиан» солун демдеглээн.

(СЭТА).

Ак бажыңга ужуражыышкын

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Джонсон Америк күрүнелер организациязының киржикчилери чурттарның даштыкы херектер министрлериниң мында эртип турар XII консультативтиг чөвүлел хуралының төлээлерин база АКШ-тың чазаның, конгрессиниң, дээди судунуң кежигүннерин Ак бажыңга чалап келдирген. Хогжулдениң делегей банкызынга үш чыл хуусаалыг чээли кылдыр 900 миллион доллар тыпсыр дугайында хоойлуга Джонсон олар көрүп турда ат салган.

Вашингтонда штаб-квартиралыг ол банк делегей бөмбүрээзиниң барыын талакы чурттарынче америк капиталдың шургуп киреринин чепсээ болуп турар.

Аңаа үндүрүп берген 900 миллион доллар «депшилгеге буянныг эвилел» дигилээр чүвеге (Вашингтонуң Латин Америкага «дузалдарының» программазынга) АКШ-тың киржириниң «кол үүлү» болур деп, ат салырының ёзулалынга президент медеглээш, делегей банкызынга америк хоренги салмышминнарының улуг хуузу дыка улгаткан деп демдеглээн.

МУРНУУ-ВЬЕТНАМ ОППОЗИЦИЯ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эрткен «президент» соңгулдазынга дөрт кандидат Вьетнамның иштики херектерин холгаарлаарын соксадырын АКШ-тың чазаандан негээн. Парлалга агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ол кандидаттарның Сайгонда америк элчин Банкерге чорудуп берген чагаазында ынча дээн. Каттышкан Штаттар «сентябрь 3-те хажыдыышкынныг чоруткан соңгулданы дүрүм ёзугаар болган дигилээр барымдаа тургузуп алыр дээш ол холгаарлаашкынны кылган» деп чагаада онзалап демдеглээн.

Мурнуу-вьетнам оппозицияның удуртукчуларының бирээзи Чыонг Динь Дзу «Тхиеу Киниң чазаан хүлээп көрген ужурунда американнарны буруу шаварынче» сургуул аныяктарны кыйгырган. Чыонг Динь Дзу сентябрь 3-те болган соңгулданың түңнелдерин күш чок деп чарлаарынче болгаш катап соңгулдалар чорудар деп доктаадырынче Мурнуу Вьетнамның тургузукчу хуралын кыйгырган.

Израиль дайынзырактарның база бир чөңгээзи

КАИР. (СЭТА). Израиль дайынзырактар Порт-Саидтен мурнуу талада Кантар хоорайның девискээринге чепсектиг чөңгээ кылган.

КАР-ның чепсектиг күштериниң дээди кол командылалының чарлап үндүрген дыңнадымын ёзугаар алырга, Суэц каналда Кантар хоорайның девискээрин израиль шериглер боолап эгелээн. Египет шериглер харыы боолаашкынны ажыктан. Аткылажыышкынны Суэц каналының девискээринде КНО төлээзиниң негээнин ёзугаар соксаткан.

Колумбияда политиктиг хоругдатканнарны хилинчектеп турары

БОГОТА. (СЭТА). «Вос пролетариа» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Сантандер департаментиде болгаш ук департаментиниң найысылалы Уилада, Нейва хоорайда политиктиг чылдактарның аайы-биле 250 кижини тудуп, кара бажыңнап каан. Боготаның шериг кара бажыңнарында хоругдатканнарны «үзүк-соксаал чок-ла байысаан, ол байысаалгаларны чорудуп турган, шериг эрге-чагыргазының төлээлери армияга ажылдап бээр болзуңарга, чүүл-бүрү байлактар-биле шаңнаар бис деп кыгудуп, саналдап чадап каан, оларны хилинчектеп, кыжаныл, гуттурганнарның өг-бүле кежигүннериниге хамаарыштыр дерзиилелдер кылып турар» деп солуннар дыңнаткан. Туттурганнарның тура-соруун барымдаалавайн, «өчүк» үндүрүп ылыр дээш, оларны хилинчектеп турар деп, Толима департаментиниң ажылчы чоннар федерациязының төлээлери медеглээн.

«ИСТЕЛГЕ» КЫЛЫРЫНЧЕ КЫЙГЫРГАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк хөй-ниитиниң Вьетнамда дайынга удурланып турарының күштелгенинге араатанзыг конгресс кежигүннери калчаалыг хоралап турар. Төлээлекчилер палатазының кежигүнү Эра Кэйбелл вьетнам дайынга удур илепкейлиг хөделип турар студентилер организацияларының болгаш бөлүктериниң ажыл-чорудулгазын «истеп-хынап» эгелээринче юстиция министерствозун кыйгырган.

Вьетнамче чоруурундан ойталап турар шериг албанныларга удур камгалал министерствозунуң шиитпирлиг хемчеглер алырын Кэйбелл база негээн.

1967 ч. Сентябрь 26.
ШЫН
3-КУ АРЫН

ЛЕНИНГЕ БЕЛЕК

(Төнчүү. Эгези 2-ги арыында).

— Ол үеде ажылчыннарның дең келии чер казанактарга болгаш брезент майгыннарга чурттан турганнар — деп, ол хоочун дагжы сактып чугаалап олурар. — Хөмүрүү өрген-биле болгаш күүрек-биле казып турган. А хөмүр даш хөйү-биле негеттинип турган. Ынчан мен ажылчыннар-биле сүмележип көргеш, кандыг-бир техникадан дуза кылдыр чорудуп бээрин дилеп, ТК-да Ленинге бижиир деп шиитпирлээн бис. Ленин шынап-ла дузалаан... 1920 чыдың апрельде хөмүр даш казар чериң дагжылары хөмүр даш казып үндүреринің планын ажыр күүседипкен. А май айның дургузунда пландан артыкка 900 муң пуд хөмүр дашты казып үндүрген. Ол дээш В. И. Ленин Күш-ажылдың болгаш Камгалалдың Чөвүлелиниң өмүнээзинден бистерге, шахтёрларга өөрүп четтириишкининиң телеграммазын чоруткан.

Ынчаарга Владимир Ильичиге чоруткан минералдарның болгаш өңнүг даштарның коллекциязын белеткээриге черле кым киришкенин? Ол белекти олче канчаар чорутканыл?

Вера Алексеевна Бородина — Свердловскиде край музейиниң эң-не хоочун ажылдакчызы, аңаа 1928 чылдан бээр ажылдап келген. 1919 чылда минералогия мастерскаязынга ажылдап турган ийи хөрөөженнериң аттарын ол мөңгө адап берген. Олар болза Дарья Антоновна Батуева биле Александра Константиновна Заборонилова-дыр. Олар ам ийилээ пенсионерлер. Мындыг үүлүү олардан билип алган мен.

Ол үеде край музейиниң директору профессор Модест Анисимович Клер турган. Минералогия мастерскаязын база-ла ол эргелекчилеп турган. Ленинге чорудар коллекцияны боттарының мастерскаязы аайлап белеткээнин Батуева биле Заборонилова олар сактып тураргар. Коллекцияның каталогун Клер кылган.

Даг ажылчыннарымың Урал-Сибирь Эвилелиниң Төп баштаар чериниң хуралдарының протоколдарын бижээн дептерни областың күрүне архиввинден дилеп тыпкан. В. И. Ленинге чорудар коллекцияны дугайын 1919 чылдың декабрь 30-деги № 2 протоколда бир дугаар-ла чугаалап турар. 1920 чылдың февраль 15-те болган хуралга тарыф бадыладыры-биле Москваже чоруур дугайында илеткелди Василий Федорович Строкин кылган. Коллекция дугайын ол протоколда базала чугаалап турар.

Ынча бижээн доогу одуругларны номчуп, сонуургай бердим. Строкининиң оглу Александр Васильевич Кизель хоорайда чурттап турар дээрзин Миковтун өг-бүлезинден билип алгаш, оон адресин тып, ынаар чагаа чоруттум. Белек дугайында билир бүгү үүлдерин чугаалаарын оон диледим. Оон мындыг харыны алган мен:

«Мурнунда Володарский аттыг шахтага казыкчылап турган мээң ачам В. Ф. Строкин 1919 чылда даг ажылчыннарының профвалелиниң Кизель райкомунуң Президиумунуң кежигүүнге сонгуткан турган. Кизель бассейнинин дагжыларынга ажыл нормазын болгаш алыр төлевириниң хемчээлин ажылдап кылырын аңаа даскан турган, ук даалганы ол күүсеткен...

Кылыр ажыл нормазын Ильичите көргүзер болгаш оон-биле кады даг ажылчыннарындан белекти аңаа хүлээдип бээр деп бодал ынчан тыптып келген. Коллекцияга киирер минералдарны үүгле Кизель бассейнинден эвес, харын Уралдың өске-даа даг казып турар районнарындан чыып алган.

Белекти В. И. Ленинге хүлээдип бээрин мээң ачам В. Ф. Строкинге, Губахин шахтазының шахтёру — А. М. Горбачевка болгаш Сибирь чурттуг дагжы эш Иоиовка даскан турган. Ынчалза-даа олар ону боттары дамчыдып берип шыдаваннар, айыткан хүнүнде баарга Владимир Ильич мырыңай чай чок, оон кадында аарып турар деп дыңнаткан болган».

Оон соонда даг ажылчыннарының белээн Ильич хүлээп алган болгаш коллекциялыг хааржакты Москваның Даг академиязынга дамчыдып берген, ол коллекция аңаа баштайгы совет даг специалистеринге өөредилге херексели болуп турган. Даг академиязын баштай доозуп үнгеен, ам профессорлар Е. А. Кузнецов-биле, А. А. Макавеев-биле, а база ол ышкаш И. И. Мельниковбиле кылган беседа ол фактыны бадыткаан.

1930 чылда Даг академиязының базазазынга элээн каш тускайлаң институттарны тургускан. Оларның бирозин—Москваның геология-шинчилел институду болур. Коллекция ол институттуң Минералогия музейниң фондуларынга үнеен чыл дургузунда камныг кадагалаттынып келген. 1960 чылда, Владимир Ильичиниң төрүттүнгеен хүнүнден бээр 90 чыл болган оюн таварыштыр, ол коллекцияны В. И. Ленинниң Төп Музейинге дамчыдып берген.

Төөгүлүг коллекцияның изи-биле дилээшкин ынчаар дооступ турар. Баштыңчыта чоруткан ол белек мени ол-ол кижилер-биле харылаштырган, уттундурбас төөгүлүг фактыларга оларның улуг сонуургалын билип алырынга, ленинчи херектериң елүм чогун көөрүнге дузалаан.

Россияны электрификациялаарының болгаш индустриализастаарының оруктарын бодавышаан, Ленин Уралдың амгы хүнүн баш удур көрүшаан, ол планнарга Уралды онзалап турган. Хоочун күчүтен — Урал бежен совет чылдарының дургузунда аныяк апарган болгаш чечектелген. Аңаа ийиги амыдыралды Совет эрге-чагырга берген. Бөгүнгү Урал — черниң эртине-байлаының шыгжавыры, ленинчи план өзугаар тудуп тургускан кедергей улуг заводтарының, күчүлүг электрик станцияларының крайы-дыр.

Ильичиниң идеялары болгаш күзел-бодалдары амыдыралда боттанган. Бистен үениң ханызынче ыңайлаан тудум-на биске улам эргим болуп турар кижиниң идеялары болгаш күзел-бодалдары боттанганы ол-дур.

АНФИНА ИВАНОВА.

Свердловск—Москва.

Чаа номерде

СЭКП ТК-ның органы «Партийная жизнь» («Партийки амыдырал») журналдың золчеглиг он чедиги номери үнгеен. Ында «Нинтилел эртемнерин улам ыңай хөгжүдер болгаш коммунизм тургузуушкунунга оларның ролюн бедидер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалын парлаан.

«Ажыл-агыйга удуртулга» деп кезээде Латвияның Компартиязының секретары Р. Верпоңун «Малга чем белеткээриниң айтыргларын бисте мынчаар шиитпирлеп турар» деп үүлүн база садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң парторганизация секретарьларының Минскиге болган ужуражылгаларының дугайында отчёттуң бижээн турар.

Партийжи - организастыг ажылдар талазы-биле СЭКП-ниң Ивановск хооркомунуң секретары Н. Варшинаның «Өөренип көөр, дениээр, түцнелдерни үндүрер» деп, Азербайджанның Компартиязының Шаумян райкомунуң аппарадында парторганизация бюрозунуң секретары В. Чернуськтуң «Райком аппарадының парторганизация иязында» деп үүлдерин үндүргеен. «Номчукчуларбиле бижиглежишкин» деп эгеде «Партия белуктериниң ажылын долузу-биле чыгыдар» деп, СЭКП-ниң Серпуховск хооркомунуң оргкилдазының эргелекчизи Н. Бобковтуң чагаазын болгаш аңаа редакциянның харыызын парлаан.

Партия эге организациязының секретарьлары-биле заочный семинар чыгыдар кезээде Ф. Петренконуң «Партийжи амыдыраддың ленинчи нормаларын шыңгызы сагыыр» деп үүлүн киргеен.

Идеологтуг ажылдарга хамаарыштыр СЭКП-ниң Ростов обкомунуң секретары М. Теслянның «Практика-биле сыгыр харылаалыг» деп үүлүн бижип турар.

«Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының амыдыралындан хөй информациялары база радио, телевидениниң ажылынын дугайында обзорларны киргеен.

Редакцияга чагаалар

Зоотехниктиң саналын деткидим

«Шын» солуннуң сентябрь 13-те үнгеен № 217 номериндe зоотехник эш Ф. Сегленмейниң «Өшкү — янзы-бүрү продуктуларлыг» деп эгелиг үүлүн номчаш, оон саналдарын бүрүнү-биле деткип тур мен.

Сөөлгү чылдарда өшкүнүң ажыын шоолуг үнелевейн барганын шын эвес деп санаар мен. Өшкүнү өстүрери өске малдан чиик дээри-ле шын. Хар улгатса-даа хараган, сөөскен болгаш өске-даа чадаң үнүштерниң бажын оттап тургаш, өшкү тодуп аптар. Бир эвес арын баксыраарга, өшкүнү азыралга киириптерге, дораан күш кирип келир. Даг, хаялыг черге тургузарга, өшкү өске малдардан артык өзүүчел, оон ийистээри хөй, анайлары дүрген доругуучал болгай. Өшкүнүң эдержилгезин октябрь, ноябрь айларда чорудар дээринге каттыжар мен.

Өшкү кежин тыва улус идээлеп эттеп алгаш, ой тон кылырга, аажок быжыг, эптиг чораан. Ам бо үеде оон-биле чүнү-даа кылып болур ыңнаан. Ындыг турбуже Тес-Хем райпонуң белеткел конторазы тас өшкү кежи эт болбас чүве дээш, хүлээп албайн турары эдептиг. Ангор өшкүнүң дугу хөй дугуңден артык өртектиг. Хөй өшкүлүг ажыл-агый оон хөй орулганы чугаажок алыр. Ангор өшкү эвээш сүттүг хунажын инектиниңден тудавас сүттү бээр.

Өшкүнүң өзүүчел болгаш продуктулуун билир болганывыста, колхозтарга, совхозтарга ону өстүрери кымга күзенчиг эвес боор. Ындыг болганда, «Шынга» үнгеен материалды деткивес аргажок.

С. САНЧАТ.

В. К. Ростовцева Сарыг-Сеттин амыдырал-хандырылга комбинадында коя быжыкчы болуп ажылдап турар. Районнуң суурларынче үнгеен санында-ла В. К. Ростовцева ажыл-ишчилериниң хеп даараар чагыгларын эккеп, оларны эки шыварлыг күүседип берип турар.

Кызымак ажыл-ишчи — комбинаттың шолбаннарының биреези.

ЧУРУКТА: В. К. Ростовцева.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СОЛУН ЧҮҮЛДЕР, ФАКТЫЛАР

Шыргайзыг бажың ишти

Воронежтиң энергетика техникумунуң күшкүльтура башкызы В. К. Афанасьевтиң бажыңында чүүн-бүрүн чеңгеш өңнүг дойду куштар дола берген. Куштар өрээлдер аралыкка сыладыр ужуп, тускай аскыыштарга чайганнаан, чемненир черлеринге үжеттинип, куштары ужуп өөренип, кыс куштар уяларын кадарып, ар куштар кандайзыгаар сыыра каггылап турар. Шынап-ла, изиг оран шыргайыдаа сагышка кирилээр! Ол хиреде-ле бажың ишти арыг-силиг. Ону бажыңның эзлери, куштарның боттары база силидип турар.

Австралияның дойду куштарынга Афанасьевтер шагдан тура сонуургалдыг апарган. Оларның ол чараш куштарның сегин садып алганындан бээр дөрт чыл болган. Бо чылын олар чус чедир кавудгын.

— Ийи дойду куштан ап албас силер бе?—деп, авалыларындан ол куштарның эзлери бо-ла айтыра бээр.

Е. ПУЛЬВЕР.

АВТОКАМГАЛАКЧЫ

Одесса областың «Найырал» колхозунуң фермазынга буукан буга баандан үзе тырткаш, ферма ажылдакчыларынче ыңай болган. Баштай ажылдакчы бир чандыр үстүртее-даа, хоредаан мал ол кижини сүре берген. Буга ону ужуруп алгаш, мыйыстары-биле шиштээр дей берген.

Ол душта фермага «КРАЗ» деп улуг чүк машиназы чеде хонуп келген. Чолаачы С. Пивторак машиназын ол дораан бугаже шигээн чорупкан. Буга орук чайлап бербээн. Оон Пивторак «Үзер буганы» машиназының хөрээ-биле чайладыр иттиргеш, оң чок чыткан кижи дугуйлар аразында таваржып келир, ынчангаш оон корпузунга камгаладыр кылдыр машиназы-биле чорта берген.

М. МЕРКОВИЧ.

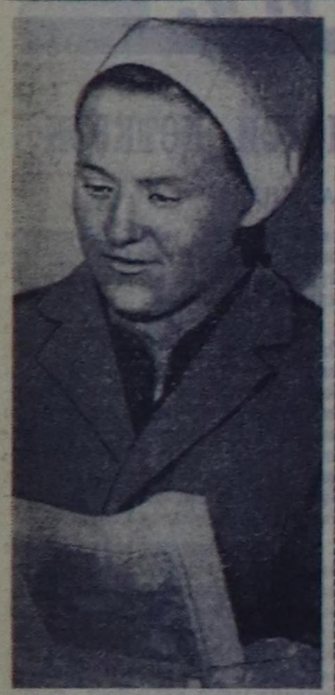

Александра Яковлевна Бондаренко Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунда склад эргелекчилеп ажылдап турар. Бодунга онаалган ажылды ол ак сеткилдиг күүседип автомашиналарның болгаш кодоо ажыл-агый машиналарының артык кезектерин эки кадагалап турар.

ЧУРУКТА: А. Бондаренко.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СПОРТ

Дайынчы хайымнашканнар

Эрткен субботада болгаш воскресеньеде найысылалдың «Хуреш» стадионунга Абаканның «Труд» командазы Кызылдың «Саян», «Спартак» командаларыбиле эш-хуунуң ужуражылазын эрттирген. Алчылар ужуражылганың баштайгы минуталарындан-на шиитпирлиг атаканы эгелээн болгаш бир мячини «Саянның» хаалгазынче киир тепкеннер. Удатпаанда кызылчылар харыы мячини «Трудтуң» хаалгазынче киргеннер. Оюнның бирги чартыының төнчүүнге чедир сап өскерилбээн.

Дыштангаштың, бут бөмбүкчүлери ужуражылганы уламчыланнар. Инициативаны база катап «Труд» алган. Яаны-бүрү комбинацияларны ажылдап турааш, алчылар ийи дугаар санны чедип алганнар.

Ужуражылганың 88-ки минутазында «Саян» командазы санны деңнештирип шыдаан. «Труд»-биле «Саянның» ужуражылазы 2:2 болуп төнген.

Воскресеньеде «Труд» Кызылдың «Спартак» командазы-биле сйпаан. Атакаже баштай база-ла алчылар киринкеннер. 20 минута болганда, «Спартактың» хаалгачызы алчыларның киргеен бөмбүүн четкиден хөөнчөк ужулган. Спартакчылар, боттарының дүүнгү эштери ышкаш, доп-дораан харыы мячини «Трудтуң» хаалгазынче киргеннер. Кызылчылар өрээнинден камгалалын кошкадыктар орта алчылар ийиги санны ажытканнар. Оюнның башгайгы чартыы 2:1 сан-биле абаканчыларның тиилелгеш болуп доозулган.

Ужуражылганың ийиги чартыы орту кире бергенде сан 3:1 апарган. Көрүүчүлер «Спартак» үттүрган-дыр деп шуут чугаалажы бергеннер. Ынчалза-даа оюнның төнчүүнге чедир спартакчылар ийи бөмбүкту киргеш, ужуражылганы 3:3 сан-биле доосканнар.

М. ГАМИДОВ.

ТӨРЭЭН ДЫЛ—КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЕК

Социализмниң күчүлүг амыдыралчы күүнүн социалистиг совет күрүнеиин 50 чыл иштинде хөгжүлдези чайыннанчак бадыткаан. Совет улус ажыл-агый, эртем-культураның хөгжүлдезинге улуг үүлени бүдүрген, кадыг-дошкун тулчуушкуннарга Октябрьның чаалап ажылышкыннарын бүрүн камгалап ап шыдаан.

Совет күрүнеиин хөй национал улустарының хөгжүлдезинге оларның төрээн дылдары болгаш улуг орус дыл оңзагай ойнаашкыныг бооп келген. Ол дугайын тыва улустуң хөгжүлдезинге тыва дылдың ролю бадыткап болур.

Тывага культура революциязын боттандырарда төрээн дыл күчүлүг чепсек болу берген. Национал бижик чок-даа турган болза, национал-хосталгалыг революция тиилээнинден эгелээш-ле, тыва дылдың ролю улгадып, күжү бедип эгелээн. 20 чылларда революстуг намның политиказын чон ортузунга төрээн дылдың дузазы-биле таныштырып турган. Хуралдарга, митингилерге политика-массалыг, чыдылга ажылдарын тывалап чорудуп эгелээн, бижиттинмээн, аас-биле чогаатган шиилерни тыва дылга ойнап турган, В. И. Ленин, интернационал дугайында революсчу тыва ырлар тывылган, бөлгүмнерге, түр сургуулдарга өөредилгени тыва дылга чорудуп турган.

Тывага культура революциязын чедишкинниг боттандырарында шылгарангай рольду 1930 чылда чогаадып кылган национал бижик ойнаан. Бижиктиг апарганы-биле тыва дылдың ужур-дузазы, дээштии улам бедээн. Үжен чылдардан эгелеп национал парлалга тывылган. Солуннарның, номнарның саны чоорту кевудеп, тиражы дыка улгаткан — ам республика солуннарының ниити тиражы 43 муңдан ажып турар. Ажыл-агый, эртем, культураның хөй янзы адырларынга хамаарышкан номнарның саны чыл келген тудум өзүп орар.

Уран үүлдүң бир хевири — тыва литература база тывылган болгаш амгы үеде шынгыы чедишкиннерлиг апарган. С. Токаның тыва дылга бижээн үш кезектиг «Араттың сөзү» деп тоожузу ам делегейниң улустарының 21 дылында дыңналып турар. А. С. Пушкининиң «Евгений Онегин» деп сураггаан шүлүглелин тыва дылга С. Б. Пюрбю очулдурган. Тыва дылда С. Сарыг-оолдуң «Алдын-кыс» деп шүлүглели, «Ангыр-оолдуң тоожузу», С. Пюрбюнүң «Чечек» деп шүлүглели, М. Кенин-Лопсанның «Улуг хемниң шапкынында» деп тоожузу, В. Көк-оолдуң «Хайыраан бот», «Самбажык» деп шиилери, О. Саган-оолдуң «Оттуушкун» деп шиилери болгаш өске-даа улуг хемчээлдиг чогаалдарны тургускан.

Тывада театрларның болгаш бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң репертуарында улуг черни тыва дылда номерлер эзлеп турар. Хөгжүм-шин театры тыва дылга улуг хемчээлдиг совет болгаш классиктиг шиилерни көргүскен: «Албадаткан эмчи болган», «Хайыраан бот», «Оттуушкун», «Боолуг кижи» деп шиилерни айтырга-ла четчир.

Тыва дылда хүннүң-не радио болгаш телевидение дамчыдылгазын чорудуп турар. Ынчангаш ам чаңгыс ол-ла кижи, чижээлөөрге, Кызылга ора, ыраккы хоорайларда, суурларда, ховуларда, тайгасында муң-муң кижилерге болуунуң бодалдарын дамчыдып берилтер апарганы ол-дур. Номнарга, солуннарга бижээн бодалдар муңмуң кижилерге хары угда чеде бээринден аңгыда, он-он азы үүс-үүс-даа чылларда — үр үеде быжыглаттынып артар. Тыва дылдың күжү дыка улгаткан! Школаларга болгаш өске-даа чамдык өөредилге черлеринге башкылаашкынны тыва дылга чорудуп турары база-ла онза чугула херек. Төрээн дылда чоннуң үүс-үүс чылларда чыып келген билиглери, амыдыралчы дуржулгазы, мерген угаңы сиңген. Төрээн дылынга уруглар бойдус болгаш ниитилел дугайында билиглерни белеңи-биле шиңгээдип аптар, оларның боданыр аргалары дүрген сайзыраан болгай.

Ам республикага ажыл-агыйны, культураны-даа хөгжүдеринге, партияның политиказын чонга таныштырарынга-даа төрээн дыл оңзагай рольду ойнап турар.

Үстүнде санаан чижектер культура революциязын боттандырып чорударынга төрээн дылдың улуг рольдуг болганын айытпышаан, оон ниитилелге ужур-дузазының улгатканын, күжүнүң бедээнин, сайзырап турарын көргүзүп турар. Дылдың ниитилел хүлээлгезин чедишкиниг күүседиринге оон үн тургузуу, сес байлаа база грамматиказы, стильдери чоорту хөгжүүрү база негеттинер. Кысказы-биле чугаалааргa, ам тыва дыл улам күштүг, быжыг бүдүштүг болгаш байлак апарган.

Тыва дылдың хөгжүлдезинге моол дыл, амгы үеде «улуг, күчүлүг, шынчы, хостуг орус дыл» чугула салдарны көргүскен. Орус дылдың сес курлавырындан тыва дылче үүс-үүс чаа сөстерни үлегерлеп алганы ону тодаргай бадыткап турар. Амгы үеде тываларның улуг нуруузу орус дылды эки азы шору билир апарган. Ол болза совет үеде тыва улустуң чедип алган эң улуг чедишкининиңгинин бирээзи болур. Орус дылды шиңгээдип алганы (20 аажыла чыл иштинде!) тываларның ниити культуразының кайы хире бедээнин база айтып турар.

М. Кенин-Лопсан төрээн дылбиле орус дыл дугайын мынчаар шулуктээн:

Төрээн дылды
өөренирим —
орус дылды билириним
Дөмүй болгаш масказы деп
чурттагдамдан таныш билдим.
Орус дылды
номчуп,
бижип,
сөглээр кылдыр билир
болза,
Оранларга
салгын ышкаш
хостуг ужар эзир боор
сен!

Эки-ле сөглээн-дир! Тыва улустуң төөгүзүнге, хөгжүлдезинге төрээн дылы-биле кады ийиги төрээн дылының — орус дылдың ужур-дузазы тергиин улуг дээрзин ол одуруглар чугаалап турар.

Ш. САТ,
филология эртемниериниң кандидады, Кызылдың пединститутунда тыва дыл, литература кафедразының эргелекчизи.

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЛГА

Хову-Аксының 8 чыл школазының өөредилге-кижизидилге ажылдарында чугула черни солун чурталгалыг, тус черниң төөгүлүг кижилери-биле ужуражып, оларның үлегери-биле коммунистиг кижизидилгени чорудары эки чаңчылдарының бирээзи апарган. Чаа өөредилге чылы эгелээни-биле денге-ле биеэги солун чаңчылдар делгем агым-биле шуужуп, 5—7 класстарның өөреникчилери «Тыва кобальт» комбинаттың үүжеи—кобальтының баштайгы ажыдыкчыларының бирээзи Кыргыс Хунапевич Хойтпак-оол-биле ужуражылганы эрттирген.

— Тудуушкуну доостурунуң кырында келген «Тыва кобальт» комбинаттың девискээринде чурттап, магалыг-чаагай школага өөренир аас-кежиктиг өөреникчи салгакчылар-биле шак мынчаар ужуражыры дыкала солун-дур—деп Кыргыс Хойтпак-оол сеткил хайныышкын-биле чугаалап турган.

Кара-Хая баарында кайгамчык улуг тудугларның тургустунуп келгени, ажылчын суурларның туттунганы, Төрээн чурттуң картазынга Хову-Аксының демдеглеттинин киргеня—бо бүгү Тыва кобальтының эртнезин ажыдып тыпкаш, чонга бараалгадыры-биле ханы болгаш сырый харылзаалыг деп, хоочун коммунист хөөреп олурган.

— 1947 чылдың чайынында Ийи-Талга чер шинчилээр экспедиция улузу чедип келген. Оон бээр ам таптыг-ла 20 чыл эрткен, ынчалза-даа ону ам-даа тодаргай сактып чоруур мен. Бир-ле катан кежээликтей геологтарның конторазында мени келдирткен деп дыңнадым. Геологтарның начальниги эш Унксов мынча дээн:

— Ийи-Талдың чоок-каны девискээрин бир кылдыр казар байлак диле келдивис. Онза-ла чүве тывылбады. Тываның хоочун чурттакчыларыбиле ужуражып, чорбас-барбас чер чок анчылар чүнү көргенил, кадыр кашпалдарга мал кадарып өскен малчыннар үүнү хайгаарап, билгенил дээрзин билип алыксан тур мен—деп, улуг-ла идегел-биле суму даргазының арынче көрген.

— Бичемде Кара-Дыт чоогазынга чараш даштар көрген мен — деп Хойтпак-оол чугаалаарга, начальник Унксов-даа амырай берген.

— Даарта-ла хаптаалы, Кыргыс!

— Даарта дээрге арай-ла хоржок, начальник. Сумунуң араттары тараа кезилдезинче киргеп, чонну элээп башкарып, ажылды организастаарын бодалар апаар мен. Актив хуралы база планда көрдүнгеп. Мынчангаш чеди хонгаш, мен бодум маңаа конторага хап келир мен—деп бүзүреткен.

Хойтпак-оол биле Унксов ийилээн боттаң аттарлыг Хову-Аксы кайы сеп дээш хапканнар. Хойтпак-оол даалыңныг, аңчы боозун чүктээш, Унксов эт-херекселдер суккан булгаар кара барбажыгаштар артынчактыг, ногаан рюкзакты чүктепкен, аът мунуп өөренгени-даа кончуг чедирип олурганнар.

Хову-Аксының делгем ховузунда, Элегестиг бедик эрикте ийи өгден өске чүве-даа чок. Кедээзинде Кара-Хая дүдүскекте түрлүг көк кеступ чыткан. Өскээр будалбайн, дораан-на Кара-Дыт чоогазынга келгеннер. Хойтпак-оол мурнап дүже халааш, аъдын дыт будуунга баглааш, үер буза чипкен кадыр эрикче кире халаан. Биеэги-ле таныыр даштары чыттышаан. Өле-көк үзүүнүг, кырында кызылзымаар боралгак былгапкан чүве дег, холга алырга аары кедергей, борбак дашты ийи холдап көдүргеш, эрикче шыдал-биле үндүр каапкан. Чеде балып келген Унксов-даа алгырышкан.

— Кобальт бээр руда ышкажыл. Карманындан улгаттырар шил ужулгаш, биеэги дашты аңдара-дүдере көрүп-ле шаанга кирген. Геологтар начальниги өөрүшкүзү дениээр арга чок, Кара-Дыт чоогазын өрү-куду маңнап, узун сыптыг масказы-биле бир хаяны буза шаап көөр-даа. Элээп мрадыр маңнааш, аппарады-биле тыртты-рып-даа алыр.

Кара-Хаяның артын-иштин бир кылдыр кезип, демги руда ышкаш байлакты арбыны-биле тыпканнар. Олча-омактыг чаныр олурда, геологтар начальниги Унксов чугаалап чораан:

— Кобальт деп металлды үндүрүп алыр, эң-не чугула руданы тыпкан-дыр силер, Кыргыс. Бо хүн көргенивис черниң кырында чыдары безин дыка хөй-дур. Хову-Аксыңга келгеш, тускай шинчилээр, казар бис — дээш Ийи-Талче чеззин киринкеннер.

Кыргыс Хойтпак-оолга болгаш өске-даа беш кижиге Хову-Аксының байлаан ажытканы дээш Күрүне шаңналын тывыскан. Хойтпак-оол ам персопадыг пенсионер, Хову-Аксының хоочун коммунистериниң бирээзи, суурнуң хүндүлүг хамаатызы. Уттундурбас ужуражылга ынчаар эрткен.

О. КОРОДА.

Аныяк садыгжылар

Биш-Хем районнуң Ленинкада магазинниң садыгжылары Ольга Норбу, Бюрбю Төмүр-оол чугула хереглелдиг бараннары-биле чурттакчы чонну узук чок хандырып турар. Олар садып алыкчыларның негелде хомудалдарынга дыңнаңгыр болгаш онаашкан ажылынга ак сеткилдиг, өө-харыысалгалыг. Магазинге келген кижилерге эмдеквелиг чорудуп көргүзүп, бараан шилип алырынга дузалажып, боттарының арга-сүмелейн берип турарлар. Магазинниң ишти, дашты арыг-силиг. Бүгү-ле чүве коруп-чурумнуг. Полкаларда бараннарны ай-айы-биле шеверлиг делгеп каан.

Бараан саарылгазының ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип келген. III кварталдың саарылга планы 105,2 хуу күүсеттинген. Райпо баштаар чери аныяк садыгжыларның төлептиг ажыл-ижин үнелеп көргеш, эртектиг шаналдар, хүндүлел бижиктер-биле каш удаа шаңнаан.

Октябрь революциязының юбилейлиг байырлалынга чедишкиннии ужуражыр соруула-биле ноябрь 1-де бараан саарылгазын 110 хуу күүседир хүлээлгени алган. Ам ол магазинниң садыгжылары Хадың суурда магазинни социалистиг чарышка кыйгырган.

М. ХОРЛУГ-ООЛ.

Редакторнуң оралакчызы
А. Ч. КЫЗЫЛ-ООЛ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Хар кадын» 10, 12, 2, «Венгер бай» (1-ги серия) 4, 7.30, «Золтан Карпатиниң салымы» (2-ги серия, делгем экранныг, өөнүг) 5.45, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаза тепсилкен тамы» 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Бирги классчы» 10, «Далай рассказтары» 12, 2, 3.50, 7.40, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Үш мушкетёр» (1-ги, 2-ги сериялары) 2.30, 8.10, «Фантомас хөлзеп үнген» 6.30 шактарда.

ХАМААТЫЛАР!

Күрүнеиин 3 хуулуг, иштики удуглуг, 1947 чылда үндүргеен чээшкиннериниң талазы-биле хостуг эргилер чээшкиннериниң 3-ку ойнаашкын тиражы болгаш кол 119-ку ойнаашкын тиражы Москва, Рига хоорайларга 1967 чылдың сентябрь 30-де болур. 20-ги немелде ойнаашкын тиражы база болур. Кол тиражка 40 рубльден 5000 рубль чедир хемчээлдиг ойнаашкыннар болур. Ойнаашкыннарның немелде тиражында 10000 рубльдиг ойнаашкыннары база бар. Ойнаашкыннарның эзлчеглиг тиражы 1967 чылдың ноябрь 30-де болур. Чээшкининиң бир разрядынга-да 465020 рубль түүнүг 8500 ойнаашкыннар ойнаттынар.

Күрүнеиин 1966 чылда үндүргеен 3 хуулуг, иштики удуглуг чээшкининиң талазы-биле ойнаашкыннарының 10-гу тиражы Рига хоорайга болур. Чээшкининиң бир разрядынга-ла чыл дургузунда 4100480 рубль түүнүг 75200 ойнаашкыннар ойнаттынар. Оон иштинде 40 рубльден 5000 рубль чедир хемчээлдиг ойнаашкыннар бар.

Ол чээшкининиң талазы-биле эзлчеглиг ойнаашкын тиражтары 1967 чылдың ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де болур.

Хостуг эргилер чээшкининиң облигацияларын садып алыңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

редакциянның адреси:

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, улетпүүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кадаа корреспондентилер база совет гургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректоразрын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—00628.